

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΦΑΝΗΚΕ Τ' ΑΣΤΕΡΙ; (π. Ίωάννη Γ. Άλεξίου)	317
ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΜΑΤΘΟΠΟΥΛΟΣ: Ο ΑΝΑΝΕΩΤΗΣ (Κ. Κούρκουλα)	319
ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ '40 ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ (Άχιλ. Γ. Λαζάρου)	323
ΝΥΧΤΑ ΤΡΑΝΗ (ποίημα Γ. Βερίτη)	327
Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ (Γ. Μαυρικάκη)	328
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ: ΚΡΙΣΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΚΗ (Α.Α.Α.)	334
«ΜΑΓΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΣΙΝ, ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΘΑΥΜΑΖΟΥΣΙΝ» (ποίημα Φιλ. Καπάσσηλου)	338
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ (Jean - Marie Domenach)	339
ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ	342
ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη)	343
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ 1989	345

ΕΤΟΣ 52οv

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1989

ΑΡΙΘ. 506

Πρὸς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Καθὼς τελειώνει σὲ λίγο τὸ 1989, ὑπενθυμίζουμε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ των γιὰ τὸ 1990, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιοδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ διὰ τὸ 1990 δρχ. 600.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1990

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 600. Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ U.S.A. 15.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύ-
τση 14), Θεσσαλονίκης (Ἁγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀπο-
στέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας
γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέ-
τουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς,
στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου
ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 52ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1989

Άριθ. 506

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΦΑΝΗΚΕ Τ' ΑΣΤΕΡΙ;

Τούτο τὸ ἐρωτηματικὸ — τὸ βρήκαμε σὲ παλαιότερο χριστουγεννιάτικο ἄρθρο ἐνὸς σύγχρονου διανοητῆ — ζητάει νὰ ἀνιχνεύσει τὸ τόσο ἐπείγον θέμα, πὺ θέλει ἀπάντησι: τί εἶναι τὰ Χριστούγεννα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους στὰ τέλη τοῦ αἰῶνα μας;

*

Ἡ βία... Ἡ ἀγωνία, τὸ ἄγχος... Ἡ μοναξιά... Ἡ ἀπειλή... Ἡ τεχνολογία πὺ καλπάζει κι ὄλο νέους ὀρίζοντες ἀνοίγει... Τὸ μίσος... Τὰ ναρκωτικά... Τὸ Αἶτηξ... Ὁ Λίβανος... Ἡ Καμπότζη... Ἡ Νότια Ἀφρική... Οἱ χῶρες τῆς Νότιας Ἀμερικής. Οἱ βόμβες... τὸ αἶμα... οἱ σπαραγμοὶ τῶν προσφύγων... Ἡ καλοζωία τῶν ἀνεπτυγμένων βιομηχανικῶν κρατῶν... μὲ ὄλα τὰ ἐπακόλουθά της...

Πῶς σ' αὐτὸ τὸ κλίμα, τὸ φορτωμένο μὲ πάθος κι ἐνταση, νὰ φανεῖ τὸ «ἀστέρι» τῶν Μάγων; Πῶς νὰ κινήσουν οἱ Μάγοι φορτωμένοι μὲ τὰ πατροπαράδοτα δῶρα — σμύρνα, χρυσὸ κι λίβανο — γιὰ ν' ἀναζητήσουν τὴ Φάτην; Ἡ ἀνάστατη ἀπὸ πολέμους Μέση Ἀνατολή θὰ τοὺς ἐφραξε τὸ δρόμο...

Καὶ τὰ παιδιὰ σ' Ἀνατολή κι Δύση — τὰ ἄθῶα παιδιὰ — ρωτοῦνε τὴ

μᾶνα τους, ζητοῦν νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ δάσκαλό τους;

— Γιατί δὲν φάνηκε τ' ἀστέρι;...

Καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς μεγάλους σὲ ἡλικία κι γνώση, ἴσως, μιὰ τέτοια ἀπάντησι τοὺς δώσει:

«Τὸ ἀστέρι δὲ θὰ φανεῖ τούτη τὴ χρονιά κι ἴσως δὲν ξεαναφανεῖ ποτέ. Γιὰ ποῖό λόγο ἄλλωστε καὶ γιὰ ποιοὺς ἀνθρώπους; Οἱ ἀνθρωποὶ πιά τράβηξαν τοὺς δικούς τους δρόμους. Στὴ φωτιά κι στὸ αἶμα. Πικρὸς ἀλλὰ ἀληθινὸς λόγος. Κόλαση παντοῦ. Ἀκόμα κι ἐκεῖ πὺ ὁ «πολιτισμὸς» ἐξωτερικὰ ἔχει δώσει ἕνα ψεύτικο λούστρο. Κι ἐκεῖ οἱ ἀνθρωποὶ εἶναι ἀπληστοὶ ἢ ντυμένοι μὲ ὑποκριτικὰ χαμόγελα, γυμνοὶ ἀπὸ πίστη κι ἐλπίδα... Κλεισμένοι στὴ μοναξιά τους... Κλειστὰ τὰ σπιτικά κι κλειστὲς οἱ καρδιές... Συμβιώνουν οἱ ἀνθρωποὶ, ἀλλὰ δὲν συνυπάρχουν... Ὁ καθένας τραβάει τὸ δρόμο του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἄλλον κι ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν ἄλλον. Σὰν διέξοδος, σὰ φυγή, οἱ "λύσεις κινδύνου". Οἱ "τεχνητοὶ παράδεισοι", πὺ ὀδηγοῦν στὴν πιὸ ζοφερὴ κόλαση! Τὰ μάτια γίνονται θολὰ. Ὁ νοῦς θυθίζεται σ' ἕνα χαοτικὸ λήθαργο κι ἡ ἀνθρώπινη ἀντίστασι ἐξασθενεῖ κι ἐκμηδενίζεται. Ἀμέτρητοι σ' ὄλο τὸν κόσμο οἱ "ζωντανοὶ νεκροὶ" — νέοι οἱ περισσότεροι — πὺ περιφέ-

ρουν την άπελπισία και τὸ πάθος τους σὲ δρόμους, σὲ πάρκα και σὲ κέντρα. Γι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει πιὰ καμιά ἔξοδος κινδύνου. Μόνο τὸ σίγουρο τέλος ποὺ παραμονεύει σὲ κάποιο δωμάτιο νοσοκομείου ἢ σὲ κάποιο παγκάκι δημόσιου πάρκου. Κι ἔπειτα μιὰ μικρὴ εἶδηση στὰ ψιλὰ τῶν ἐφημερίδων: "Εὐρέθη νεκρός... ἐτῶν 20"...

Τὰ παιδιὰ τὸν ἄκουγαν μὲ λύπη και μὲ κατάπληξη. Ἀλλιῶς φαντάζονταν τὸν κόσμο, ὅπως τὸν ἔβλεπαν στὶς ζωγραφιῆς τῶν παιδικῶν τους βιβλίων...

Και γιὰ τὸ «ἀστέρι» τῶν Μάγων... Εἶχαν ἐγκαταστήσει μὲ τὸ λαμπρὸ "Ἄστρο μιὰ τόσο στενὴ και φιλικὴ ἐπικοινωνία... Δέσποζε στὴν κορυφὴ τοῦ χριστουγεννιάτικου δένδρου... Λαμπρὸ, φωταγωγημένο τὸ ἔβλεπαν στοὺς δρόμους τῶν μεγάλων πόλεων... Δὲν μπορούσαν νὰ μὴ νιώθουν στὴν καρδιά τους μιὰ ξεχωριστὴ χαρὰ. «Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα». Τοὺς εἶχε γίνει τόσο οἰκεῖο και τόσο ἀγαπητό!..

*

Και τότε, μικροὶ και μεγάλοι, νέοι και ὄριμοι, ἀφουγκράστηκαν τὸ μήνυμα: Τὸ «ἀστέρι» και ἔφετος... "Ὅπως κάθε χρόνο και ἐφέτος... Δὲν μπορεί νὰ μὴ φανεῖ... Ὅσα σύννεφα κι ἂν τὸ σκεπάζουν. Ὅση σκοτεινιά κι ἂν πλάκωσε στοὺς καιροὺς μας. Τὸ φῶς εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Τὸ «ἀστέρι» λάμπει και μέσα στὴν ἀσέληνη νύχτα...

Τὸ μήνυμά του, μήνυμα ἐλπίδας και λύτρωσης τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, μπορεί νὰ ἔχει γόνιμα και εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα στὸ παρὸν και στὸ μέλλον... Ἡ σημαία τῆς Ε.Ο.Κ. δώδεκα ἀστέρια ἔχει και σελαγίζει στὸν εὐρωπαϊκὸ ὀρίζοντα μιὰς νέας ἐπο-

χῆς... Στὰ ἐπιστημονικὰ και πολιτιστικὰ κέντρα τῶν Ἐθνῶν τὸ «ἀστέρι» ἄς δώσει τὸ παρὸν... Και στὶς καρδιῆς τῶν μυριάδων ἀνθρώπων τῆς ἐνωμένης, σὲ λίγο καιρὸ, Εὐρώπης, τῶν Χριστουγέννων τὸ ἀστέρι ν' ἀνατεῖλει... Ναι, πρέπει νὰ ἀνατεῖλει...

Κι οἱ ἀληθινὰ πιστοί, σὲ Βορρᾶ και σὲ Νότο, ἄς καταλήξουμε στὴν ἀπόφαση νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ νὰ ἀλλάξει ὁ κόσμος και νὰ πάψει νὰ εἶναι κόλαση. Ἄς κάνουμε ὅτι μπορούμε, μ' ὅλες μας τὶς δυνάμεις, μ' ὅλη μας τὴν πίστη, γιὰ νὰ ἀλλάξει αὐτὴ ἡ εἰκόνα. Γιατί, καθὼς σοφὰ εἶπε ἓνας σπουδαῖος δάσκαλος, «φτάνει κι ἓνας μόνον ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἀλλάξει τὴν ὄψη τοῦ κόσμου, ὅταν ἔχει τὴ δύναμη και τὴν πίστη ν' ἀγωνίζεται γι' αὐτόν».

"Ενας μόνος. Ἄρκει τὸ φῶς ἀπὸ τὸ «ἀστέρι» τῶν Μάγων νὰ σκορπάει γύρω του... "Ενα «ἀστέρι» ἔφερε τὴν ἐπαναστατικὴ κοσμογονία στὸν ἀρχαῖο κόσμο... "Ενα «ἀστέρι», ποὺ ὅμως στάθηκε πάνω στὸν «ΑΣΤΕΡΑ» τοῦ παντός. Τὸ Νεογέννητο Βρέφος, ὁ Θεάνθρωπος Κύριος οὐρανοῦ και γῆς, μεταβάλλει τὸ σκοτάδι σὲ φῶς, τὴν ἀπελπισία σ' ἐλπίδα, τὴν κόλαση σὲ παράδεισο. Εἶναι ὁ δειχτὴς ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο, στὴ φωτεινὴ ἔξοδο τοῦ τοῦνελ... Εἶναι τὸ «φῶς, ἡ ἀλήθεια και ἡ ζωὴ». Εἶναι ὁ Λυτρωτὴς και ὁ δημιουργὸς νέων ἀνθρώπων, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν μεταξὺ τους ἓναν διάλογο. Μὲ συνθήκες μιᾶς μόνιμης, σταθερῆς εἰρήνης. Μὲ χέρια ἀπλωμένα γιὰ νὰ βοηθήσουν, κι ὄχι γιὰ νὰ καρφώσουν τὸ μαχαίρι...

Φάνηκε τὸ «ἀστέρι»... Και ὀδηγεῖ τοὺς μάγους στὴ Βηθλέεμ, μὰ και σὲ κάθε Βηθλέεμ, ποὺ μπορεί νὰ βρῖσκεται σὲ κάθε πολιτεία, σὲ πολλὰ σπιτικά, στὴν καρδιὰ μυριάδων ἀνθρώπων.

π. ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΜΑΤΘΟΠΟΥΛΟΣ: Ο ΑΝΑΝΕΩΤΗΣ

Οί «Ακτίνες» ανοίγουν και πάλιν με πολλή χαρά, τις στήλες τους στον πατέρα Ευσέβιο Ματθόπουλο.

«Καί ἂν κανεῖς — ἔγραφε ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης — θὰ διευτύπωνε τὴν ἐκκλησίαν του διατὶ ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευνα τοῦ ἔργου τοῦ ταπεινοῦ ἱερομονάχου, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε ἀντιθέτως νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἐκκλησία, πὼς τόσοι παρ' ἡμῖν ἀξιούντες ὅτι εἶναι ἐρευνηταὶ τῶν πνευματικῶν ρευμάτων καὶ τόσοι καὶ τόσοι ἀπὸ ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς κοινωνιολογοῦντες καὶ περὶ τὸ ἡδύσομον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κῦμνον κατατρίβοντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, ἀγνοοῦν τὸν πνευματικὸν ἐκείνον σεισμόν, τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Εὐσεβίου» (Ἔσθια ζῶσα» σελ. 6).

Συμβολὴ στὴν ἔρευνα αὐτῆς τῆς σπουδαίας μορφῆς ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ συνεργάτου μας κ. Κωνσταντίνου Κούρκουλα, πού ἀκολουθεῖ. Τὸ παραδίδουμε στοὺς ἀναγνώστες μας μὲ σύσταση θερμῆ.

Μαζί με τὸ ἔτος, πού κλείνει αὐτὸ τὸ μῆνα, κλείνει καὶ μιὰ ἐπέτειος. Τῶν ἐξήντα χρόνων (1929-1989) ἀπὸ τῆς ἐκδημίας τοῦ Εὐσεβίου Ματθόπουλου. Δὲν κλείνει ὅμως καὶ ὁ κύκλος τῆς παρουσίας του. Γιατὶ ὁ πατὴρ Εὐσέβιος δὲν ἔφυγε οὔτε φεύγει μὲ καμμιὰ ἐπέτειο. Μένει μαζί μας. Μέσα στὸ ἔργο, πού θεμελίωσε καὶ στὴν ἀποστολὴ πού τοῦ ἔταξε.

★

Κανένας μας δὲν τὸν γνώρισε προσωπικά. Δὲν ὑπάρχει ὅμως οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες αὐτοῦ τοῦ φύλλου, πού νὰ μὴν τὸν ἀντάμωσε κάποτε στὴ ζωὴ του καὶ νὰ μὴν «ἐπορεύθη μετ' αὐτοῦ» πρὸς Ἐμμαοῦς.

Θές σὰν κατηχητόπουλο, θές στὶς Χριστιανικὲς Ὅμαδες, θές ἀργότερα στὴ Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσις, θές στοὺς κύκλους μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, θές στὸ ἐξομολογητάρι τῶν πνευματικῶν του ἀναστημάτων καὶ συνεχιστῶν του στὴν καλλιέργεια τῆς μυστηριακῆς ζωῆς. Θές στὰ περιοδικὰ του ἀπὸ τὴ «Ζωή», πού ἦταν ἔργο τῶν χειρῶν του καὶ τὴ «Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ», μέχρι τὴν «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή»,

1. Σερραφεῖμ Παπακώστα: «Εὐσέβιος Ματθόπουλος».

πού εἶναι ἔργα τῆς ἐμπνεύσεώς του. Θές στὸ τεράστιο ἐκδοτικὸ ἔργο ἀπὸ τὸν «Προορισμὸ τοῦ Ἀνθρώπου» τὸν ἰδικὸ του μέχρι τὰ Πατερικὰ ἐντρυφήματα τοῦ Παναγιώτη Τρεμπέλα, ὅλο καὶ κάπου θὰ τὸν συνάντησε. Καὶ τὸν συναντᾷ κάθε μέρα στὶς στροφές τοῦ ἔργου του. Τὶς ποικίλες καὶ ἀνανεούμενες μορφές τοῦ ἔργου του. Γιατὶ ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος στέκει διαχρονικός. «Χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς» καθὼς Ἐκεῖνος πού σὲ δλόκληρη τὴ ζωὴ του καὶ μὲ ὄλον του τὸν βίον διακόνησε.

★

Κάπνιζαν ἀκόμα τὰ ἐρείπια, πού ἐσκόρπισε ὁ σκληρὸς ἀγώνας τοῦ 1821, ὅταν ἦρθε στὸν κόσμον τὸ 1849 στὴ Μελισσόπετρα τῆς Γορτυνίας. Καὶ ὅταν ἐνηλικιώθηκε βρῆκε τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ κατὰκοπο, καταπληγωμένο, ἀποκαμωμένο ἔπειτα ἀπὸ τὴ μακρινὴ πορεία στὴν ἔρημο τῆς Τουρκοκρατίας. Μιά πορεία, πού βᾶσταξε ὄχι σαράντα, ὀκτώσως ἢ ἄλλη, ἀλλὰ τετρακόσια δλόκληρα χρόνια.

Βρῆκε, λοιπόν, ὁ πατὴρ Εὐσέβιος τὸ λαὸ αὐτὸ συναγμένο γύρω στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία του. Συναγμένο ἀλλὰ καὶ πεινασμένο καὶ διψασμένο «τοῦ ἁ-

κοῦσαι λόγον Κυρίου». Μὰ αὐτὸς ὁ λόγος Κυρίου, ὁ «λόγος παρακλήσεως», ἡ καλὴ ἀγγελία, τὸ Εὐαγγέλιο, ἐκρατεῖτο πάνω στὴν ἁγία Τράπεζα κλειστό. Ἀσημοστόλιστο καὶ πανσέβαστο, πλὴν κλειστό καὶ συγκαταλεγόμενο μεταξὺ τῶν ἱερῶν σκευῶν.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὁ Εὐσέβιος Μαθθόπουλος ἀπεδύθη σὲ ξανὸν ἀγῶνα καὶ ἐσάλπισε μιὰ ἐξόρμησι. Ἐξήγγειλε ἕνα κήρυγμα, τὸ ὁποῖο, ὅπως ἔγραφε ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης, «ἦτο νέον ὄχι διὰ τὴν αἰωνίαν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ νέον διὰ τὴν νεωτέρα Ἑλλάδα». Καὶ ἔθετε στόχο καὶ σκοπὸ τῆς ζωῆς του νὰ κάνει τὸ Εὐαγγέλιο ὄχι μόνον ἀντικείμενο λατρείας, ὅπως ἦταν, ἀλλὰ καὶ βιβλίον μελέτης. Ὅχι κειμήλιον φυλασσόμενο στὸ σκευοφυλάκειο, ἀλλὰ χρυσάφι κυκλοφοροῦν, νόμισμα γιὰ τὶς σύγχρονες ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καὶ ἔφθασε νὰ πάρει τὸ ἱερὸ αὐτὸ κειμήλιον ἀπὸ τὴν ἁγία Τράπεζα καὶ νὰ τὸ φέρει καὶ νὰ τὸ ἀνοίξει πάνω στὸ τραπέζι ἀναρίθμητων σπιτιῶν σάν «ἄρτο ζωῆς». Τὸ ἔμπασε σὲ οἰκογένειες. Τὸ ἀπέθεσε πάνω σὲ γραφεῖα ἐπιστημόνων. Τὸ ἔκανε κέντρο μελέτης καὶ ἐνδιαφέροντος σὲ κύκλους ποιητῶν ἀπὸ ἐπιστημονικοὺς μέχρι ἐργατοπαίδων. Ἐπέτυχε νὰ τὸ κάμει τελικὰ βιβλίον τσέπης...

Ἀλήθεια, τί δὲν θὰ εἶχε νὰ διηγηθεῖ αὐτὴ ἡ Καινὴ Διαθήκη τσέπης, ποὺ συνόδευσε πολέμιστὲς στὰ πεδία τῶν μαχῶν, φυλαγμένη στὸ στρατιωτικὸ τους ἀμπέχωνο. Πόσες σφαῖρες δὲν ἀποστράκισαν — μερικὲς φορές κατὰ κυριολεξία — καθὼς χτυποῦσαν οἱ σφαῖρες καὶ τὰ θραύσματα τῶν ὄλων, στὴν ἀριστερὴ τσέπη τοῦ πολεμιστῆ... Πόσες καρδιὲς ἐκεῖ στὴ θέση αὐτὴ δὲν φώτισαν καὶ δὲν ζέσταναν τὶς παγερὲς νύχτες τοῦ μετώπου, ὅπου τὸ μόνον φῶς ἦσαν οἱ τροχιὲς τῶν ὀβιδίων. Σὲ πόσους θαλάμους νοσοκομείων δὲν ἔδωσαν αὐτὴ ἡ Καινὴ Διαθήκη τσέπης παρηγοριὰ καὶ ἐλπίδα. Καὶ σὲ πόσα στρατόπεδα συγκεντρώσεως δὲν στάθηκε πηγὴ δύναμης σάν ἐκείνη, ποὺ ἀναφέ-

ρει ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης Τρίκκης Διονύσιος στὸ βιβλίον του «Μάρτυρες».

*

Δὲν ὑπάρχει τομέας τοῦ σύγχρονου ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ποὺ νὰ μὴν κυριαρχεῖ ἡ μορφή τοῦ Εὐσεβίου Μαθθούλου καὶ νὰ μὴν φέρει τὴν σφραγίδα του, εἴτε ὡς ἀγνοούμενος, εἴτε ὡς ἐπιγινωσκόμενος. Εἴτε ἐγκωμιαζόμενος, εἴτε συκοφαντούμενος. Εἴτε ἀναγνωριζόμενος, εἴτε ἀνακρινόμενος. Ἐγκαλούμενος, πότε γιὰ τὸ ἕνα καὶ πότε γιὰ τὸ ἄλλο. Μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη τὴν πέρασε σὲ δίκες, κατατρεγμούς καὶ ἐξορίες. Καὶ τὴν περνᾷ ἀκόμη πότε σάν «ἐξωεκκλησιαστικός», πότε σάν «ὄργανωσιακός», πότε σάν «πιετιστής» (μακάρι νὰ ἔξερε ὁ ἅγιος Γέροντας τί σημαίνει τοῦτο τὸ πράγμα), πότε σάν ἀντιορθόδοξος. Καὶ λοιπά, καὶ λοιπά...

Καὶ ἐκεῖνος ἀπολογεῖται καθὼς ὁ Παῦλος στὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του «Τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν — ἀπαντᾷ στὴν κάθε ἐγκλησὴ ποὺ τοῦ γίνεται — ἡ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς οὗτοι εἰσίν»...

Τί εἶσθε ἐσεῖς ποὺ με ψέγετε καὶ ἀμφισβητεῖτε τὸ ἔργο μου; Ἀσκητές; Ἐρασιτῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου; «Καγῶ!» Μέσα σὲ ἕνα σπῆλαιον πέρασαν τὰ τρυφερά μου χρόνια. Δεκατετράχρονο παλικάρι, μπῆκα στὴ μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἀνέπνευσα ἐκεῖ μπαρούτι καὶ λιθάνι. Ἑλλάδα καὶ Ὁρθοδοξία. Τὴν μπαρούτι ἀπὸ τὰ ἀχνίζοντα ἀκόμη καρυοφίλλια τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21, ποὺ μὸλις τὰ εἶχαν ἐναποθέσει ἐκεῖ στὸ ἱερὸ Σπῆλαιο. Καὶ τὸ ἄρωμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ κερὶ καὶ τὸ λιθάνι, ποὺ κύκλωνε τὴν ἁγία Εἰκόνα, «τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, τὴν Ὁδηγήτριαν».

Τί εἶσθε ἐσεῖς; Χριστιανικὰ νειάτα; «Καγῶ!» Δὲν εἶχα ἀκόμη πλησιάσει στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία ὅταν προσῆλθα ἐθελοντῆς στὴν χριστιανικὴ νεανικὴ ὁμάδα τῶν Μεγαλοσπηλαιωτῶν, εὐέλπιδος σημαιοφόρος μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀναγέννησης.

Ἀγωνιστῆς κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ

του ἁμαρτωλοῦ «κατεστημένου» εἴσθε; «Καγῶ!» Δὲν εἶχα κλείσει ἀκόμη τὰ τριάντα μου χρόνια, ὅταν θρέθηκα ἐξόριστος στὸ νησί τῶν Φαιάκων ἔγκλειστος σὲ μονὴ μετανοίας.

Τί εἴστε ἐσεῖς; Διάκονοι τοῦ Ἄμβωνος, κήρυκες τοῦ θεοῦ Λόγου; «Καγῶ!» Ἔργον μου εἶναι ἡ ἐξύψωση τοῦ ἁμβωνά ἀπὸ τόπο «εὐσεβοῦς φλυαρίας» ὅπως ἐστιγματίζετο, σὲ βῆμα ἐξαγγελίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ζωῆς. Καὶ ἀναστήματά μου εἶναι ὁ Διονύσιος ὁ Φαραζούλης, ὁ Σεραφεῖμ ὁ Παπακώστας, ὁ Παναγιώτης ὁ Τρεμπέλλας, τὰ ἀγλαίσματα αὐτὰ τοῦ Ἄμβωνα.

Τί εἴστε ἐσεῖς; Μελετητὲς τῶν Πατέρων; «Καγῶ!» Τὰ μόνα βιβλία ποὺ ἐγνώρισα, καὶ τὰ μοναδικὰ ποὺ ἔθρεψαν τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα μου ἦσαν, μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ θεοῦ Λόγου στὴ Γραφή, ἡ σοφία τῶν Πατέρων στὰ κείμενά τους. Κατὰ τὰ ἄλλα ἔμεινα «μωρὸς» στὴ σοφία τοῦ κόσμου τούτου.

Τί εἴστε ἐσεῖς; Κύκλοι χριστιανῶν Μητέρων, ποὺ παλεύετε στὰ ἀντίξοα ρεύματα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς; Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσή τὸ «Καγῶ» θὰ ἀκουσθεῖ πίσω καὶ πάνω ἀπὸ τὸν πατέρα Εὐσέβιο. Ἄπὸ μιᾶ τρυφερῆ γυναικεία φωνή. Ἄπὸ τὴ μητέρα του τὴν κυρὰ - Βασιλική, ποὺ βλέποντας τὸν ἄνδρα τῆς ἀναστατωμένου ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἀπόφαση τοῦ Βασιλάκη (ἔτσι ἔλεγαν τὸν πατέρα Εὐσέβιο) νὰ φύγει γιὰ τὸ μοναστήρι, τὸν παρηγοροῦσε: «ἄφησε τὸ παιδί, Δημήτρη. Μὴν μπαίνεις στὸ δρόμο του. Ποιὸς ξέρει... Ἴσως γίνεϊ κανένας ἄξιος ἱερέας καὶ μᾶς μνημονεύει...».

Ποιὸς ξέρει... Καὶ πράγματι, ποιὸς νὰ ἔξερε ὅτι ἑκατὸν σαράντα σήμερα χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Βασιλάκη, θὰ θρισκόταν ἕνα πλῆθος γυναικείες φωνὲς ἀπανταχοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας νὰ τὴν μνημονεύουν καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τό: «μακαρία ἡ κοιλία ἡ θαστάσασά σε καὶ μαστοὶ οὐς ἐθήλασας» (Λουκ. ια' 27).

★

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ τὸ «Καγῶ» τοῦ πατρὸς Εὐσεβίου ἀντηγεῖ — ἡχηρὰ — ἡχηρότατα εἶναι ἡ ἰδέα τῆς Ἐδελφότητος». Εἶτε τῆς μοναστικῆς εἶτε τῆς ἱεραποστολικῆς ἀδελφότητος. Γιατὶ εἶναι καὶ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση δική του.

Ἦταν ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμιση ἡ ἰδέα τῆς Ἐδελφότητος; Ὁχι. Ἦταν ἐπανάληψη κάτι παλαιότερου; Οὐτε. Ἦταν ριζοσπαστικὴ ἐπέμβαση πάνω στὸ θεσμὸ τοῦ μοναχισμοῦ, μιὰ προσπάθεια συντηρήσεως ἐνὸς θεσμοῦ ποὺ ἔσθηνε; Οὐτε. Ἄλλὰ τότε τί ἦταν; Καὶ τί εἶναι οἱ «ἐν τῷ κόσμῳ Ἐδελφότητες»;

Εἶναι μιὰ ἀποκάλυψη καὶ ἀναγνώριση τοῦ Χριστοῦ «ἐν μορφῇ ἑτέρας». Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονός ὅτι στὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου στὸ Ἄγιον Ὅρος, ὁ μεγάλος ἀγιογράφος Πανσέληνος, φιλοτέχνησε καὶ ἀποθησαύρισε τὴν περιφιλημὴ εἰκόνα τοῦ «ἐν ἑτέρα μορφῇ» Κυρίου. Παρέλαθε τὸ περιστατικὸ ποὺ ἀφηγεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος ὅτι ὁ Κύριος «ἐφανερώθη δυσὶν ἐξ αὐτῶν πορευομένοις εἰς ἀγρὸν ἐν ἑτέρα μορφῇ». Αὐτὴ τὴν πληροφορία τὴν πῆρε ὁ μεγάλος ὀρθόδοξος ἀγιογράφος, ὁ Πανσέληνος καὶ τὴν ἔκανε μῆνυμα. Καὶ ἐνετοίχισε τὸ μῆνυμα αὐτὸ στὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου, στὴν καρδιά τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁχι στὸ νάρθηκα, ἀλλὰ μέσα στὰ ἄδυτα τοῦ ἁγίου θήματος γιὰ νὰ τὸ διαβάσουν οἱ προχωρημένοι στὴν ὀρθόδοξο πνευματικότητα. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύριος δὲν παύει νὰ ἐμφανίζεται καὶ «ἐν ἑτέρα μορφῇ». Καθὼς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι κάτι τὸ στατικό, τὸ ἀποστεωμένο, τὸ ἀμετάβλητο, ἀλλὰ εἶναι ζωὴ. Καὶ δράση μέσα στὴ ζωὴ. Καὶ ἀνευρίσκει τρόπους προσαρμογῆς καὶ ἀντιφωνήσεις στὰ κελεύσματα τῆς ἐποχῆς. Ἐνδύεται ἱμάτιο νέο καὶ ἐμφανίζεται ὑπὸ «μορφῇ ἑτέρας», ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ νέα, ἡ ἑτέρα μορφὴ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπ' αὐτὸν τοῦτον τὸν Κύριον Ἰησοῦν.

Γι' αὐτὸ ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶχε οὔτε ἔχει ἀνάγκη Ἰουδήρων καὶ μεταρρυθμιστῶν. Τὸν τρόπο προσαρμογῆς τῆς

στις νέες συνθήκες της ζωής τὸν ἀνευρίσκουν οἱ ἅγιοι της, τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τέκνα της στὸν «ἐν ἑτέρα μορφῇ» Κύριον.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν εὐλογημένων παιδιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ πατὴρ Εὐσέβιος Ματθόπουλος, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸν «ἐν ἑτέρα μορφῇ» Κύριον καὶ τὸν ἀνεγνώρισε. Καὶ Ἐκεῖνος τοῦ ἀπεκαλύφθη. Πότε καὶ ποῦ ἔγινε αὐτό; Στους ἀγρούς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κατὰ τὴ νεανική του ἡλικία; Στὰ ἀκρογιάλια τοῦ Πατραϊκοῦ ὅπου πέρασε τὴν ὠριμότητά του ἢ στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἔκανε τὸν ἀπολογισμό τῶν ἀγῶνων του; Κανείς μας δὲν ξέρει. Οὔτε θὰ μάθει ποτέ. Γιατί ὁ πατὴρ Εὐσέβιος οὐδέποτε μίλουσε γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τίς πνευματικές του ἀναβάσεις. Ποτέ γιὰ τὸ θαῶν του. Ποτέ γιὰ ὀπτασίες καὶ ἀγγελοφάνειες καὶ δαιμονολογίες. Ποτέ! «Ἐκρυπτε τὸν ἑαυτόν του ὀπισθεν τῶν διδασκάλων του διὰ νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ κατόπιν ὀπισθεν τῶν μαθητῶν του», ὅπως ὠραϊότατα παρατηρεῖ ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριτάνης.

Τὸ μόνο πρόσωπο, ποῦ προέβαλε ἀκούραστα, γιὰ τὸ ὁποῖο μίλουσε ἀδιάκοπα καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἤθελε νὰ γίνεταί λόγος, ἦταν ὁ Κύριος Ἰησοῦς. Καὶ αὐτόν, τὸν «ἐν ἑτέρα μορφῇ» Κύριον προσπάθησε νὰ προσωπογραφήσῃ μέσα στὸ ἔργο τῶν Ἀδελφοτήτων. Καὶ νὰ τίς καταστήσῃ ὄργανα μεταφορᾶς τοῦ Αἰωνίου στὸ σύγχρονο κόσμο, καὶ γέφυρα ἐπικοινωνίας μεταξὺ Ἐρήμου καὶ Κόσμου. Νὰ φέρῃ δηλαδὴ σὲ ἐπαφὴ καὶ διάλογο τὸν ἀσκητὴ ἀγωνιστὴ τῆς Ἐρήμου, ποῦ τὸν τρέφει ἡ μοναξιά μὲ τὸν ἐρημίτη τῆς ἀσφάλτου, ποῦ τὸν δέρνει ἡ ἀπομόνωση. Ἡ πλήξη καὶ ἡ ἀνία.

Καὶ νὰ στήσῃ γέφυρα μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κόσμων, ὥστε νὰ μὴ θρεθεῖ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς μετέωρος. Ἀλλὰ πατώντας στέρεα στὴ γῆ νὰ ὑψώνει τὴν πορεία του διαρκῶς πρὸς τὸν Οὐρανὸν.

Αὐτὸς ἦταν ὁ στόχος καὶ ὁ σκοπός,

ποῦ ἔθεσε ὁ πατὴρ Εὐσέβιος. Ἡ ὀλοκλήρωση. Γιατί — ὅπως θαυστοχάστα παρατηρεῖ ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριτάνης — ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος ἐγνώριζε τὸ Εὐαγγέλιον ὡς σύνολον. Ἐγνώριζε τὴν πίστιν, ἀλλὰ ἐγνώριζε καὶ τὴν ἀγάπην. Ἐγνώριζε τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ ἐγνώριζε καὶ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν πειθαρχίαν. Ἐγνώριζε τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν παρησίαν εἰς τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ ἐγνώριζε καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν κατανόησιν. Ἐγνώριζε τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν δουλαγωγίαν τοῦ σώματος ἀλλὰ ἐγνώριζε καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς σωματικῆς ὑγείας, ὡς διακόνου εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν. Διηγοῦνται ὅτι πολλάκις ἐθεράπευε ψυχικάς καταστάσεις νοσηρᾶς, συνιστῶν ἀντὶ φορτίων βαρέων καὶ δυσβαστάκτων ἕνα περίπατον, μίαν σωματικὴν ἀναψυχὴν. Ὑπῆρξε διὰ τὴν νεοελληνικὴν χριστιανωσύνην ὁ εἰσηγητὴς ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ὀνομάσω χριστιανικὸν ὑλισμὸν, ἀναγνώρισιν δηλαδὴ τῆς πραγματικότητος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὕλη, καὶ μάλιστα ὕλη, ἡ ὁποία μετέχει καὶ αὐτὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ σώματος. Τοῦτο τοῦ ἔδιδε τὴν ἰκανότητα νὰ εἶναι συμπαθὴς, νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν πραγματικότητα. Νὰ μὴ δίδῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν θέσιν τοῦ διαμαρτυρομένου ἀπλῶς καὶ κραυγάζοντος καὶ ρηγνύοντος τὰ ἱμάτια διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ἰκανοῦ νὰ καταδέη τὰ τραύματα «ἐπιχαιῶν ἔλαιον καὶ οἶνον» (Λουκ. ι' 34) νὰ παρέχῃ πρακτικὰς συμβουλὰς, ὀδηγίας ἀπλὰς, ἀλλ' εὐεργετικὰς καὶ ἐπὶ πλέον νὰ γνωρίζῃ, ὄχι μόνον τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόληψιν τοῦ κακοῦ».

Αὐτὸς ἦταν ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος. Καὶ αὐτὴ τὴν ὁμαλὴν πλεύσιν καὶ τὴν ἰσορροπὴν ἐπίδοσιν στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν μᾶς ἐδίδασκε μὲ τὸ βίον του καὶ τὰ ἔργα του.

Μᾶς τὴν ἀφήκε παρακαταθήκη ἱερὴ καὶ μᾶς τὴν χάρισε ὡς δωρεάν Πνεύματος ἁγίου. Τὸν εὐχαριστοῦμε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ '40 ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

*Φτάνουν μέ τέρατα χαλύβδινα κι όπλα βαριά,
τή γή τραντάζουν.
«οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις,
ἡμεῖς δὲ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ...».
Καὶ ζοῦν ἐδῶ Θερμοπυλῶν κλέη
καὶ Σαλαμίνων.
Ζάλογγα, Ἀρκάδια, κι Ἀλαμάνες ξαναζοῦν
στὶς ὥρες τὶς λαμπρὲς τῶν Σαμαρίνων...»¹.*

Ὁ ποιητὴς Στέφανος Μπολέτσκι μὲ λίγους στίχους δίνει τέλεια ὄλο τὸ νόημα τοῦ πολέμου στὰ βορειοηπειρωτικά θουνά. Ἀλλὰ σήμερα νοεῖται, ἀλήθεια, ὁποιοσδήποτε λόγος γιὰ πολεμικά κατορθώματα, γιὰ Ἔπος τοῦ '40, ὅταν οἱ κύριοι τότε ἀντίπαλοι εἶναι τώρα ἑταῖροι στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα καὶ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης; Ἀρά γε μελετῶνται καὶ ἐξετάζονται τὰ θέματα αὐτὰ ἀπὸ ἀντίστοιχα εἰδικὰ ἰδρύματα;

Τὰ ἐρωτήματα αὐξάνουν ὀλοένα καὶ περισσότερο μετὰ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀπόπειρες ἀποσιωπήσεως τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἔπους τοῦ '40, οἱ ὁποῖες ἐπισημαίνονται ἢ καταγγέλλονται ἐπαυειλημμένως καὶ ἐπακριβῶς.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἀγγελος Βλάχος παρατηρεῖ: «στὶς ἡμέρες μας, μεγάλη εἶναι ἡ ἀπορία τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου ὅταν ἀνοίγει τὶς μεταπολεμικὲς ἐγκυκλοπαίδειες ἢ τὶς Ἱστορίες τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου καὶ διαπιστώνει ὅτι γιὰ τὴν ἀποφασιστικὴ αὐτὴ καμπὴ τοῦ πολέμου ἀφιερώνονται ἐλάχιστες καὶ διαλειπτικὲς φράσεις ὅπως οἱ ἀκόλουθες: «1940.28.X. Ἀπόρριψις ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τοῦ τηλεσιγράφου τοῦ Μουσολίνι» ἢ «1940, Ὀκτώβριος. Ἱταλικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μάϊος 1941. Μάχη τῆς Κρήτης» ἢ ἀκόμη «1940, Ὀκτώβριος. Ἐπίθεσις τῆς Ἱταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἑλληνικὴ ἀντεπίθεσις. Μάϊος 1941. Ἀναχώρησις τῶν Ἀγγλων ἀπὸ τὴν Κρήτη». Καὶ τίποτε ἄλλο...

Καὶ ἡ ἀπορία τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου μεταβάλλεται σὲ πικρὴ κατάπληξη ὅταν, στὶς ἴδιες σελίδες, βλέπει νὰ ἀπαριθμοῦνται οἱ ἀπώλειες τῶν διαφόρων κρατῶν. Γαλλία 605.000 νεκροί. Καναδὰς 41.000, Ἡνωμένες Πολιτεῖες 300.000, Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ 388.000, Ἑλλάς 600.000 νεκροί. Ἐπικρατεῖ καὶ ἐδῶ σιωπῇ γιὰ τὸ φρικτὸ θασανιστήριο τοῦ λιμοῦ ποῦ ὑπέστη τὸ Ἔθνος στὴν Κατοχῇ.

Ἡ παραποίηση τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας ἀποδεικνύονται μὲ ἀπλὴ σύγκριση πρὸς ὅσα ὁ Ἀγγλος ὑπουργὸς Αἵμερυ ἔλεγε κατὰ τὴν πρώτη ἐπέτειο τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1941: «Οἱ νεκροὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπεσαν ἐπὶ ματαίῳ. Ἡ θυσία τους ἔσωσε τὸ Ἰράκ, τὴν Συρία, τὴν Περσία, τὴν Μόσχα». Σχολιάζοντας δὲ τὴν σωτηρία τῆς Μόσχας ὁ Ἀγγελος Βλάχος παραθέτει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἄν τὰ γερμανικὰ ἄρματα εἶχαν φθάσει ἐλάχιστες ἐβδομάδες πρωτύτερα μπροστὰ στὴν Μόσχα, τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὰ ἀναχαιτίσει. Πέντε ἀνεκτίμητες ἐβδομάδες ποῦ τὶς χάρισαν στοὺς Ρώσους ὁ φαντάρος τῆς Πίνδου, τοῦ Ἰβάν καὶ τῆς Κλεισούρας, ὁ πυροβολητὴς τῶν ὀχυρῶν τῆς Μακεδονίας, ἢ ἐκπληκτικὴ ἀντίστασις τῆς Κρήτης.

Αὐτὸ καὶ μόνο εἶναι ἀδιάσειστο τεκμήριο τῶν πραγματικῶν διαστάσεων τῆς ἑλληνικῆς συμβολῆς στὴν τελικὴ νίκη. Τὸ ἀνεγνώρισε καὶ ὁ Στάλιν σὲ

ραδιοφωνικό του διάγγελμα πρὸς τοὺς σοβιετικούς λαούς»².

Πρόσφατα ἡ προκλητικὴ παραγνωρίση τῆς σωστικῆς συμβολῆς τοῦ Ἔπους τοῦ '40 παίρνει διαστάσεις ἀσύγνωστης ἀγνωμοσύνης καὶ ἱστορικῆς προγραφῆς. Ἔτσι ἐρμηνεύεται καὶ ἡ καθολικὴ ἀποδοκιμασία. Φιλήσυχοι ἀναγνώστες ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἐξανίστανται.

Ὁ Κρητικὸς Ἑμμ. Παπαδάκης διαβάζοντας ἄρθρο στὸ περιοδικὸ «U. S. News», ὅπου καταχωρίζεται κατάλογος χωρῶν μὲ τὶς ἀπώλειές τους κατὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, αἰφνιδιάζεται, διότι δὲν ἀναγράφεται τίποτε γιὰ τὴν Ἑλλάδα: «Παραδόξως πῶς, ἡ πατρίδα μας ἡ Ἑλλάδα δὲν συμπεριλαμβάνεται σ' αὐτὴ τὴ λίστα, σὰν νὰ μὴν εἶχε καμμία σχέση μὲ τὸν πόλεμο!!; Πῶς ἐξηγεῖται νὰ ἀγνοεῖται τόσο σκανδαλωδῶς μία χώρα, ὅπως ἡ δική μας, πού ἔγινε ὀλοκαύτωμα γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ ναζισμοῦ καὶ τοῦ φασισμοῦ, μὲ ἀπώλειες πάνω ἀπὸ 500.000 νεκρούς, ἐνῶ στὴν ἴδια λίστα μνημονεύονται χώρες μὲ πολὺ λιγότερες ἀπώλειες καὶ μὲ ἀσήμαντὴ συμβολὴ στὴ νίκη τῶν συμμάχων, ὅπως ἡ Ὀλλανδία καὶ τὸ Βέλγιο;»³.

Ὁ Μακεδόνας Γεώργιος Ζιώγας δὲν ἀρκεῖται στὴν καταγγελία τῆς ἀδικίας, πού διαπράττει τὸ περιοδικὸ «Time International», ἀλλὰ διαμαρτύρεται γράφοντας ἀπ' εὐθείας στοὺς αὐτουργούς, ἐνῶ συνάμα ἐνημερώνει καὶ τὴν ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη: «...Ἡ ἥρωικὴ καὶ νικηφόρα ἀντίσταση πού ἐπὶ πέντε μῆνες πρόβαλε ὁ ἑλληνικὸς στρατός, πρῶτα στὴν Ἀλβανία, κατὰ τῶν ἰταλικῶν μεραρχιῶν πού εἰσέβαλαν στὴ χώρα μας στὶς 28-10-1940 καὶ πού τελικὰ ἠττήθηκαν, πρᾶγμα πού τόσο ἐντυπωσίασε τὸν Τσῶρτσιλ ὥστε τὸν ἔκαμε νὰ πεῖ τὸ περίφημο «ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, δὲν θὰ λέμε ἔτι οἱ Ἕλληνες πολέμησαν σὰν ἥρωες ἀλλὰ οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν Ἕλληνες» —ἀναγνωρίζοντας ἔτσι τὴ μεγάλη σημασία καὶ τὴ συμβολὴ τῆς Ἑλλάδας στὴ νικηφόρα κατάληξη τοῦ πολέμου— καὶ ἀργότερα ὁ ἐπικὸς ἀγώνας τῶν στρατιωτῶν μας ἐναντίον τῶν τεθωρακισμέ-

νων, τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ καὶ τῶν στούκας τῶν Γερμανῶν, κατέπληξαν τότε ὄλο τὸν κόσμο καὶ δὲν μπορεῖ σήμερα τὰ ἀνωτέρω γεγονότα νὰ ἀγνοοῦνται ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικούς. Κι ὅλα αὐτά, ὅταν μεγάλες χώρες μὲ πανίσχυρους στρατούς, ὅπως ἡ Γαλλία, κατατροπώθηκαν σὲ πολὺ λιγότερο χρόνο». Καὶ συμπληρώνει εὐστοχα ὁ Ζιώγας: «ἂν ἡ Ἑλλάδα παρεδίδετο τὴν πρώτη μέρα τῆς ἐπιθέσεως τῶν Γερμανῶν, στὶς 6.4.1941, ὁ Χίτλερ θὰ εἰσέβαλε στὴ Ρωσία στὶς 15 Μαΐου 1941, ὅπως προέβλεπε τὸ σχέδιο Barbarossa ἀντὶ στὶς 22.6.1941. Ἡ μεγάλη αὐτὴ καθυστέρηση ἄλλαξε, ἀναμφισβήτητα, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου καὶ δὲν ἔδωσε τὴ νίκη στὰ χιτλερικὰ στρατεύματα. Αὐτὸ δὲν ἀμφισβητήθηκε οὔτε ἀπὸ τοὺς Γερμανούς»⁴.

Ὁ Ἀθηναῖος Παν. Ζαχαριάδης ἐξ ἀφορμῆς δημοσιεύματος μεγάλου ἐκδοτικοῦ συγκροτήματος, πού ἐδρεύει στὸ Ἄμστερνταμ τῆς Ὀλλανδίας, μετὰ τὴν ἐπισήμανση τῆς διαστρεβλώσεως τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τῶν συμπατριωτῶν στὴν ἀναγκαιότητα τῆς διατηρήσεως τῆς αἰγλης καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἔπους τοῦ '40: «Χρόνο μὲ τὸν χρόνο ξεθωριάζει ἐκεῖνο τὸ λαμπρὸ κατόρθωμα τῆς φυλῆς μας..., ὅπου οἱ Ἕλληνες πολέμησαν ἐνωμένοι. Τὰ ἔθνη πού θέλουν νὰ ἐπιζήσουν πρέπει νὰ κρατοῦν ζωντανές τὶς μῆνες τῶν ἱστορικῶν γεγονότων πού λαμπρύνουν τὴν ἱστορία τους»⁵.

★

Ὅμως, ἂν στὴ Δύση παρατηροῦνται μεμονωμένα κρούσματα ὑποτιμῆσεως καὶ ἀπολησμονήσεως τοῦ Ἔπους τοῦ '40, ὅπως προσφυστάτα ἀποκαλεῖται συνολικὰ ἡ ἀνεκτίμητὴ καὶ σωτήρια γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἑλληνικὴ ἀντίσταση, στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη καὶ ἀκριβέστερα στὴν κατ' ἐξοχὴν ὠφελημένη Σοβιετικὴ Ἑνωσὴ παραμένει παντελῶς ἀγνωστὴ!

Ὅταν τὸν Μάιο τοῦ 1980 ὑπογράφηκαν οἱ ἑλληνο-σοβιετικὲς συμφωνίες στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα καὶ βρεθῆκα-

με στην πρώτη ελληνική αντιπροσωπία, διερευνήσαμε τις ιστορικές γνώσεις, που άποικτᾶ σχετικά με την Ἑλλάδα ἢ σοβιετική νεολαία, καὶ τὴν μέθοδο διδασκαλίας τῆς ἱστορίας. Ἐνωρίτερα εἶχαμε ἐπιχειρήσει ἀντίστοιχη ἔρευνα στὶς χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας.

Οἱ Ρῶσοι συνάδελφοι προφανέστατα σεμνυνόμενοι γιὰ τὴν ἀντίσταση τῆς χώρας τους κατὰ τοῦ Χίτλερ, πρώην συμμάχου, μᾶς ξενάγησαν σὲ πρότυπο σχολεῖο τῆς Μόσχας, στὸ ὁποῖο εἶχαν ὀργανώσει ἕνα Εἰκθεσὶ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μὲ χάρτες, φωτογραφίες, σχεδιαγράμματα, στατιστικὸς πίνακες, ἀποφθέγματα καίρια, ὥστε νὰ καθίστανται αἰσθητότερες οἱ ἀπώλειες, ὕλικες καὶ ἔμψυχες, μετώπου καὶ μετόπισθεν.

Βέβαια τὴ μερίδα τοῦ λέοντος, δικαιολογημένα ἄλλως τε, εἶχαν παραχωρήσει στὴν πατρίδα τους. Κατόπιν ἔκαμαν προβολὴ τῶν χωρῶν τοῦ ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ. Μόλις δὲ μνημόνευαν ὀνομαστικὰ λαοὺς τῆς ὑπόλοιπης Εὐρώπης, πλὴν Ἑλλήνων! Ἄλλὰ στὸ ἐμφανέστερο σημεῖο τοῦ ἐκθεσιακοῦ χώρου ἔμενε κάποιο κενό. Ἔτσι ἀρπάξαμε τὴν εὐκαιρία. Ἀφοῦ ἐπισημάνσαμε τὴν ἐπιμέλεια στὴν παρουσίαση τῆς σοβιετικῆς συμβολῆς καὶ ἐκφράσαμε τὶς ἀντιρρήσεις μας γιὰ τὴν τιμητικὴ ἀναφορὰ κρατῶν, πού κατὰ τὶς κρίσιμες ὥρες τοῦ πολέμου συνεργάζονταν ἔνοπλα μὲ τὸν Χίτλερ, ἀναπτύξαμε τὴν ἐλληνικὴ ἀντίσταση χρησιμοποιοῦντας τὰ ἐγκωμιαστικὰ σχόλια καὶ τὶς διθυραμβικὲς περιγραφὲς τοῦ τότε σοβιετικοῦ τύπου καὶ ραδιοφώνου. Μάλιστα ὑπεθυμίσαμε καὶ τὰ λόγια τοῦ Στάλιν: «Εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν θὰ εἰσέλθωμεν ὡς ἐκδικηταί, εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ μεταβῶμεν ὡς προσκυνηταί»⁶. Στὶς στιγμὲς τῆς ἐκπλήξεως καὶ τῆς πρόδηλης συγχύσεως, πού ἐπῆλθε ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις, δώσαμε ἀμέσως διέξοδο τονίζοντας ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ μερικὴ ἱκανοποίησις καὶ ἀποκατάστασις τῆς δικαιοσύνης μὲ προσθήκη στὸν κενὸν χώρον τῆς Ἐκθέσεως τεκμηριῶν τῆς ἐλληνικῆς ἀντιστάσεως.

Τὸ περιστάτικὸ σὲ ἄλλη μορφή εἶχε τὴ συνέχειά του στὸ Λένινγκραντ, ὅπου σύμφωνα μὲ τὴν αἴτησή μας προγραμματίσθηκε διδασκαλία ἱστορίας. Ἐνόητα δὲ διδακτικὴ προτιμήθηκε ἀπὸ τὸ κεφάλαιο τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μὲ ἐξάιρεση τὴν τέλεια μεθοδολογία καὶ διδακτικὴ ἀριότητα τῆς καθηγήτριας, πού ἐπαινέσαμε, ἡ δεοντολογία ἦταν ἀνύπαρκτη. Διότι οὔτε λέξη ἀκούσθηκε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ κατὰ τὴ συζήτηση, πού ἔγινε μετὰ τὴν ἔξοδο τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν αἴθουσα, παρουσιάσαμε τὴν alteram partem, τὴν ἐλληνικὴ πλευρά, καὶ βοηθήσαμε στὴν πληρέστερη πληροφόρησις τῶν Σοβιετικῶν συναδέλφων καὶ τῶν ἀρχῶν, οἱ ὁποῖες ἔσπευσαν ἐπιδέξια νὰ κλείσουν τὸ θέμα μὲ τὴν ἀπονομὴ τοῦ μεταλλίου τῆς πόλεως τοῦ Λένινγκραντ. Ἦδη εὐελπιστοῦμε ὅτι διανοίγονται νέες προοπτικὲς διορθώσεως καὶ δικαιώσεως τῶν ἐλληνικῶν θυσιῶν...

★

Πάντως, ἂς μὴ ἐπιρρίπτεται ἀβασάνιστα ἡ εὐθύνη τῆς ἀποσιωπήσεως τοῦ Ἔπους τοῦ 40 στὸ σύγχρονο κόσμον, δυτικὸ ἢ ἀνατολικὸ, ἐξ αἰτίας συγκεκριμένων παραδειγμάτων. Διότι δὲν ὑπάρχει πάντοτε καὶ παντοῦ πρόθεσις ἢ σκοπιμότητα ἀνθελληνική. Περισσότερο καὶ πρωτίστως εὐθυνόμεσθε οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνας. Προηγηθῆκαμε στὴν ἐπιχείρησι μειώσεως τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ Ἔπους τοῦ 40 μὲ ἀτέλειωτες δῆθεν ἱστορικὲς διαμάχες γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς πατρότητας τοῦ «ΟΧΙ», τῆς ἀξίας τῆς τότε ἡγεσίας τῆς χώρας⁷ καὶ τῆς ἀνώτατης στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Δὲν ἐνεργήσαμε μὲ ἐτοιμότητα καὶ ἀποφασιστικότητα κατὰ τὴν ἐμφάνισι μονογραφιῶν, πού τεχνηέντως ἀποσκοποῦσαν στὴ συρρίκνωσι τῆς ἐλληνικῆς ἀντιστάσεως τοῦ 40. Ἀντίθετα ἀφήσαμε νὰ διοχετευθοῦν στὴν ἐλληνικὴ κοινὴ γνώμη ἀνακρίθειες καὶ ἀναλήθειες μεταφράζοντας συγγραφὲς ξένων χωρὶς τὸν ἀπαραίτητον σχολιασμὸν καὶ ἄμεση ἀνασκευὴ τῶν σημείων, ὅπου ἐσκεμμένα παραποιεῖται ἡ ἱστορι-

κή ἀλήθεια. Χαρακτηριστική περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ μετάφραση βιβλίου δύο Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι μεταξύ ἄλλων γράφουν καὶ τὰ ἑξῆς: «Στις 28 Ὀκτωβρίου 1940 τὰ ἰταλικά στρατεύματα ἐπιτέθηκαν σὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ νότια τῆς Ἀλβανίας. Ἄν καὶ ἡ κυβέρνηση - ἀνδρείκελο τῆς Ἀλβανίας διακήρυξε τὴν ἀλληλεγγύη της μὲ τὴν ἐπίθεση, ὁ πληθυσμὸς ἐκδήλωσε ἀνοιχτὰ τὴν ἔντονη ἀποδοκιμασία του. Τὰ δύο ἄλβανικά τάγματα ποῦ στάλθηκαν μὲ τὴ βία στὸ μέτωπο, ἀρνήθηκαν νὰ πολεμήσουν»⁸.

Ἡ περιοκοπή ὄχι μόνον δὲν ἀνασκευάζεται ἀλλὰ οὔτε κἀν σχολιάζεται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες ἐπιμελητὲς τῆς ἐκδόσεως στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα, μολονότι ἀφθονοῦν οἱ ἱστορικὲς πηγές, ἑλληνικὲς, ἄλβανικὲς, ἰταλικὲς κ. ἄ., ποῦ διαψεύδουν πλήρως τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Ἀλβανῶν συγγραφέων⁹.

Ἡ ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία μας καταδείχθηκε περίτρανα καὶ κατὰ τὴν ἐφετινὴ τηλεοπτικὴ παρουσίαση τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τὸ πέμπτο γαλλικὸ δορυφορικὸ πρόγραμμα¹⁰, στὸ ὁποῖο οἱ Ἀλβανοὶ πέρασαν τὴν προπαγάνδα τους ἀποφεύγοντας ἐπιμελέστατα τὴν παραμικρὴ μνεία τοῦ Ἔπους τοῦ ἄ0, πρὸ πάντων δὲ παρασιωπώντας ἐντελῶς τὴν ὑπαρξὴ τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Ἦδη, ἂν καὶ παρήλθον τόσοι μῆνες, κανένα ἐπίσημο ἢ ἀνεπίσημο διάθημα δὲν ἔγινε πρὸς ὁποιαδήποτε κατεύθυνση οὔτε κάποια σκέψη γιὰ πληροφόρηση τῶν Γάλλων ἀρμοδίων, οἱ ὁποῖοι ὁπωσδήποτε θὰ προέβαιναν σὲ ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας.

Ἐξ ἄλλου δὲν ἐνημερώνουμε, ὅπως ἐπιβάλλεται, μολονότι ὅλα τὰ τεκμήρια ἐνισχύουν τὶς ἑλληνικὲς θέσεις, τὰ ἀρμόδια ὄργανα τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, συνάμα δὲ καὶ τὴν κοινὴ γνώμη τοῦ ἑξωτερικοῦ. Ἀπόδειξις τῆς ἀνοργανωσιᾶς καὶ ἀποχαυνώσεώς μας εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι μέχρι σήμερα δὲν ἀξιοποιήσαμε τὶς δυνατότητες, ποῦ προσφέρει στὸν τομέα τῆς ἱστορίας τὸ Διεθνὲς Ἰδρυμα Σχολικοῦ Βιβλίου Βρουνσβίχης¹¹, ἂν καὶ πράγμα-

τι ἀποτιμᾷ μὲ γνώση, ὑπευθυνότητα, ἀντικειμενικότητα καὶ χωρὶς προκαταλήψεις ἢ διακρίσεις τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὑπερεθνικοῦ χαρακτήρα¹². Μεταξὺ αὐτῶν προέχει τὸ Ἔπος τοῦ ἄ0, τὸ ὁποῖο προσφύεται ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς ἀποκαλεῖ «Τὸ πανανθρώπινο ἐμβατήριον τῆς Ἑλλάδος»:

*Ὀμπρός, κ' ἢ Ἑλλάδα σκώθηκε
καὶ διασκορπᾷ τὰ σκότη.
Ἀνάστα ἢ Ἀνθρωπότη
κι' ἀκλόυθα τὴν. Ὀμπρός.*

Ἀληθινὰ οἱ Ἑλληνες τῆς γενιᾶς τοῦ ἄ0 ἔδιναν στὰ βορειοηπειρωτικὰ θουνὰ τὴ μάχη ὑπὲρ θωμῶν καὶ ἐστιῶν ἀλλὰ ταυτόχρονα ὑπὲρ ἀναστάσεως τῶν καταπιημένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, στοὺς ὁποίους καὶ ὀνομαστικὰ ἀπευθύνεται ὁ Στέφανος Μπολέτης:

*Γεῖα καὶ χαρὰ τῆς Γῆς ἀδέλφια:
Γάλλοι, Ὀλλανδοί, Βέλγοι,
Τσεχοσλοβάκοι, Πολωνοί,
κάποτε θὰ ῥθει ἡ ὥρα¹³.*

Ὁ σαλπικτῆς καὶ ψάλτης τῆς νίκης Μπολέτης χύνει καὶ θάλασμο παρηγοριᾶς προαναγγέλοντας τὴν ἔλευση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης στοὺς λαοὺς τῆς Γῆς¹⁴.

ΑΧΙΛ. Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐκτακτος Καθηγητῆς τῆς Σορβόνης

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Στεφ. Μπολέτης, Ρ α ψ ω δ ί α 1940-1949, Ἀθῆναι 1989, 17.

2. Ἀ. Βλάχου, «Ἡ στρατιωτικὴ καὶ διπλωματικὴ προετοιμασία τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922 στὸ μεγάλο τρῶπαιον τοῦ 1940. Τὸ κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων πηγὴ αἰσιοδοξίας γιὰ τὸ μέλλον», Ἡ Κ α θ η μ ε ρ ι ν ῆ 4-11-1986, 4-5.

3. Ἐμμ. Παπαδάκη, «Περίεργη παράλειψη», Ἐ λ ε υ θ ε ρ ο τ υ π ί α 13-9-1989, 34.

3. Ἐμμ. Παπαδάκη, «Περίεργη παράλειψη», Ἐ λ ε υ θ ε ρ ο τ υ π ί α 19-9-1989,

4. Γ. Ζιώγα, «Μιά επιστολή για τὸ Time», Ἐλευθεροτυπία 19-9-1989, 35.

5. Π. Ζαχαριάδη, «Ὁ ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος», Ἡ Καθημερινή 3-8-1989. Βλ. καὶ Χαρ. Νικολάου, «Τὸ χρονικό», Ἡ Καθημερινή 26-10-89.

6. Μιχ. Γ. Τρίτου, «Ἡ σημασία τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940», Ὁ σίος Νικάνωρ 46 (1989) 1546.

7. Ὁρθότατη ἐφετινὴ θεώρηση θλ. Ἰω. Σ. Κολιόπουλου, «Τὸ «OXI» τῶν Ἑλλήνων», Ἡ Καθημερινή 28-10-1989, 11. Πθ. καὶ Μαν. Ἀνδρόνικου, «Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ 1940», Τὸ Βῆμα 12-10-1986, 50.

8. S. Pollo — A. Puto, Ἱστορία τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα, χ.τ.χ., Ἐκδοτικὴ ομάδα, 296. Βλ. καὶ Ἀχ. Γ. Λαζάρου, Ἰλλυρολογία καὶ Βόρειοηπειρωτικὸς Ἑλληνισμὸς, Ἀθήνα 1988, 23.

9. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἀπόηχοι καὶ ἀπόλογοι τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940», Ἀκτίνες 464 (1985) 235-236.

10. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Δορυφορικὲς παραπλανήσεις», Πρωινὸς Λόγος (Ἰωαννίνων) 28-7-1989, 1 καὶ 5.

11. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἡ ἱστορία ὡς διδακτέα ὕλη ἐπίμαχο πρόβλημα παιδείας», Νέα Παιδεία 31 (1984) 143-155, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία.

12. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ὑπερελληνικὴ καὶ ὑπερχρονικὴ ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων τοῦ '40», Ἐλευθερία (Λαρίσης) 27-10-1985, 8.

13. Στὴν Πολωνία μόλις γλυκοχαράζει, ἐνῶ γιὰ τὴν Βόρειο Ἠπειρο δὲν ἔφτασε ἀκόμη ἡ ὥρα. Βλ. Σεβ. Μητροπολίτου Κονίτσης κ. Σεβαστιανοῦ, «Ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 καὶ ἡ Βόρειος Ἠπειρος», Δυτικὴ Μακεδονία (Κοζάνης) 25-10-1989, 1 καὶ 4. Σπ. Ἀλεξίου, «Τὰ θήματα τῆς Ἱστορίας», Ἡ Καθημερινή 26-10-1989, 24.

14. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη στὰ πενηντάρχρονα (1940-1990) τοῦ Ἐπους τοῦ '40 ἡ μετάφραση τῆς «Ραψωδίας» τοῦ Μπολέτση σὲ πέντε γλώσσες, ρωσικὴ, γερμανικὴ, ἰταλικὴ, γαλλικὴ, ἀγγλικὴ. Ἐμπεριέχει τὴν πεμπτοῦσια τῶν προσδοκιῶν τῆς ἀνθρωπότητας.

ΝΥΧΤΑ ΤΡΑΝΗ

Νύχτα τρανή. Πάνω ἀπ' τὴ γῆ, τὴ μολυσμένη γῆ μας,
περνᾶ ὁ Θεός... Σκιρτοβολᾶ κι ἀγάλλετ' ἡ ψυχὴ μας.
Περνᾶ ὁ Θεὸς καὶ σμίγουνε φύσι θνητὴ καὶ θεία,
κι ἀσίγητη στοὺς οὐρανοὺς ἀντιλαλεῖ ὕμνωδία.

Νύχτα τρανή, γεμάτη φῶς, ψηλά στὸν οὐρανὸ
βλέπω ἐν' ἀστέρι νὰ σκορπᾶ τις μαγικὲς του ἀχτίδες.
Ψάλλε, ψυχὴ μου. Τώρα πιά θὰ πάψω νὰ πονῶ.
— Γλυκὲς φυτρώνουν μέσα μου κι ἀνθοβολοῦν οἱ ἐλπίδες.

Νύχτα τρανή, ξανάνειωμα τοῦ παλιωμένου κόσμου,
σάν φῶς καὶ δύναμι ψυχῆς καὶ νοῦ σὲ νιώθω ἐντός μου.
Νύχτα τρανή. Ὡ θεῖο Παιδί, στὴ βρεφικὴ σου φάνη
κόσμοι, φυλές, λαοί, γενιές, γιὰ νὰ σὲ προσκυνήσουν
σκύβουν γεμάτοι ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ παλμὸ γεμάτοι
κι ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χάρισε στὸν κόσμον ἡ γέννησί Σου.

Γ. ΒΕΡΙΘΣ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο άνθρωπος είναι πλασμένος για την αλήθεια. Αυτήν αναζητεί με πάθος στα πράγματα, στη γνώση, στην επιστήμη, στην επικοινωνία. Η αλήθεια είναι μια ανάγκη στη ζωή. Αυτήν αναζητούμε στη Φιλοσοφία, στη Θρησκεία, στην Έπιστήμη, αλλά και στις σχέσεις μας. Τι είναι όμως η αλήθεια; Να το μεγάλο ερώτημα που θέτει ο Πιλάτος στον Κύριο, «Τί ἐστιν ἀλήθεια;».

Όμιλούμε για αλήθεια σ' αντίθεση με την αναλήθεια και το ψέμα. Οι δύο αυτές έννοιες, αλήθεια και ψέμα, για τους σοφιστές της αρχαιότητας ήταν σχετικές. Ο λόγος με τὰ επιχειρήματά του τις χαρακτηρίζει, όπως ήθελε. Πίστευαν ότι τὰ πράγματα είναι για κάθε άνθρωπο, όπως τού φαίνονται. Έλεγαν τὸ γνωστό «Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος». Καὶ ὁ Πρωταγόρας διέκρινε πρώτος δύο λόγους για κάθε πράγμα που ἀντίκεινται μεταξύ τους. Ἀργότερα ἦλθε ὁ Σωκράτης καὶ ξεκαθάρισε τὸ λόγο τῶν σοφιστῶν ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς ἀλήθειας. Εἶπε ὅτι «ὁ λόγος ἀληθῆς ἦν καὶ ψευδής». Ἡ ἀλήθεια ὅμως καὶ τὸ ψέμα ὑπάρχουν ἀνεξάρτητα καὶ αὐτὰ βρῖσκει ὁ λόγος. Ὁ Σωκράτης σ' ὅλη του τὴ ζωή τὴν ἀλήθεια ἀναζητοῦσε καὶ αὐτὴν ὑπερέτησε με τὴ σκέψη καὶ τὴ ζωή του.

2. Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Τί είναι ἡ ἀλήθεια πού μᾶς ἀπασχολεῖ στη ζωή τόσο πολύ; Είναι μιὰ γενική ποιωτική ἔννοια με γνώρισμα τὴν κατάρπωση, τὴ συμφωνία. Μιὰ κρίση είναι ἡ ἀληθινή, ὅταν τὸ κατηγορούμενο ἀποδίδεται στὸ ὑποκείμενο. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐπίγνωση τῆς συμφωνίας τοῦ κατηγορουμένου με τὸ ὑποκείμενο πηγάζει ἡ συνείδηση τῆς ἀλήθειας. Παράδειγμα' ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα σκεπτόμενον ὄν. Εἶναι

μιὰ ἀλήθεια. Ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία δέχεται ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἡ συμφωνία διανοίας καὶ πράγματος στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἢ ἡ συμφωνία τῆς σκέψης με τὸν ἑαυτό της. Ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸν Πλατωνικὸ στοχασμό, εἶναι ἡ θεὰ τοῦ ὄντος, τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ αἰωνίου, ἐνῶ ἡ δοξασία περιορίζεται στὸ φαινόμενο. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀληθινὸ εἶναι κάτι, ὄχι ἐπειδὴ τὸ σκεπτόμεθα, ἀλλὰ τὸ σκεπτόμεθα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὑπάρχει. Ὁ ἄνθρωπος συνέδεσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ὑπαρξὴ με τὴν ἀλήθεια' ὅ,τι ὑπάρχει εἶναι ἀληθινὸ. Ἡ ἀλήθεια ὡς ὑπαρξὴ ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Ὅ,τι μένει καὶ διαρκεῖ στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο εἶναι ἀλήθεια.

Κριτήριό τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ πραγματικότητα, ἡ πράξη καὶ ὁ κόσμος δοκιμάζει τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀβεβαιότης ὑπογραμμίζει τὸ γεγονός τῆς ὑπαρξὸς καὶ τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ δὲν μπορεί νὰ τὸ ἀπορρίψει. Ὁ Kant ἔλεγε ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἡ συμφωνία τῆς σκέψης με τὴν πραγματικότητα. Εἶναι αὐτὸ πού ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν πρακτική. Πίστευε ὅτι τὰ ἔργα, τὰ ἀποτελέσματα ἐλέγχουν τὴν ἀλήθεια.

Ἡ λέξη ἀλήθεια παράγεται ἀπὸ τὸ στερεητικὸ α καὶ τὸ ρῆμα λήθω πού εἶναι παράλληλος τύπος τοῦ λανθάνω πού σημαίνει σφάλλομαι. Εἶναι λοιπὸν ἡ τομὴ τῶν ἐσφαλμένων, ὅ,τι δὲν εἶναι λάθος. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι ἡ ἀλήθεια γίνεται ἀπὸ τὸ α καὶ λήθη, πού σημαίνει ὅ,τι δὲν ξεχνιέται, αὐτὸ πού ἔχει κύρος.

Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μιὰ ιδιότητα τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τῶν κρίσεων σχετικὰ μ' αὐτά. Παράδειγμα: «Ἡ Γῆ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο»; Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀλήθεια. Ἡ Γῆ πάλι καὶ ὁ ἥλιος ὑπάρχουν καὶ εἶναι ἀληθινὰ. Ἡ ἀλήθεια δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες ἢ τὴν αὐθαίρετη θέληση ἢ τὴ γνώμη καὶ τὴν πίστη ὁποιουδήποτε ἀνθρώπου. Ἡ ἀλή-

Θεία πολλές φορές παραμορφώνεται από τον άνθρωπο (ύποκειμενικότητας, συναισθηματικότητας, φανατισμός...) ή διαστρέφεται και συγκαλύπτεται (από το συμφέρον, από το φόβο και την κακία του ανθρώπου). Μπορεί να συνδέεται με ό,τι είναι κοινώς παραδεκτό, αλλά ό,τι είναι και κοινώς παραδεκτό δεν είναι αλήθεια, γιατί νεότερα στοιχεία, νέες σκέψεις μπορεί να ανατρέξουν τις μέχρι τότε αναγνωρισμένες ιδέες.

Ο άνθρωπος δε δημιουργεί την αλήθεια, ούτε την υπαγορεύει στη Φύση. Την ανακαλύπτει απλώς και την δέχεται. Αυτή δε συνδέεται με το χρήσιμο, το ωφέλιμο, το καλό, το συμφέρον... "Ό,τι είναι αληθές δεν είναι πάντοτε καλό ή συμφέρον ή χρήσιμο ή αγαθό. Δεν είναι συναισθηματική ή διανοητική πραγματικότητας, αλλά υπαρξιακή. Δε φθάνει να γνωρίζουμε την αλήθεια, αλλά να την ζούμε. Είναι μια έσωτάτη εμπειρία.

Η αλήθεια ελευθερώνει, ισχυροποιεί και κατευθύνει τον άνθρωπο. Παντού ζητάμε τη σαφήνεια, τη βεβαιότητα, τη διαφάνεια, την ακρίβεια, το απόλυτο. "Ό,τι υπάρχει αυτό καθ' εαυτό δεν είναι ούτε αληθινό ούτε ψεύτικο. Αληθινές ή ψεύτικες είναι οι γνώσεις, οι γνώμες, οι ιδέες που αναφέρονται σ' αυτό που υπάρχει. Πέρα από τη γνώση πώς κάτι είναι, δεν έχουμε παρά ψυχολογικές επινοήσεις ή λογικές αλήθειες αντί για την αλήθεια. Ακόμη έχουμε επιστημονικές υποθέσεις και θεωρίες, μεθοδολογικές σχηματοποιήσεις και προφανείς σχέσεις αντί για τη βεβαιότητα και την αλήθεια. Γιατί το κύριος μιάς γνώσης αναφέρεται σε ορισμένο τόπο και χρόνο και στη γένεσή της μπαίνει πάντοτε το ύποκειμενο, ο άνθρωπος με την αίσθηση και τη νόησή του. Έτσι παρουσιάζονται πολλές δυσκολίες.

3. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ο διάσημος Άγγλος μαθηματικός και φιλόσοφος Whitehead, αφού μελέτησε πολύ τον Πλάτωνα, διετύπωσε μια θεωρία για την αλήθεια που μπορεί να θεωρηθεί ως «κλασική έλληνική». Στο έργο του «Adventures of ideas» λέγει ότι

«αλήθεια είναι ή συμμόρφωση του φαινομένου προς την πραγματικότητα». Παράδειγμα: Η συμπίνοια που δείχνει σ' ένα δυστυχημένο άνθρωπο ένας ύποκριτης και ένας φιλόσοφος είναι αληθινή ως φαινόμενο (λόγια, τυπικά συναισθήματα...). Στην πραγματικότητα όμως το πρώτο είναι άπατηλή, περιορίζεται στο φαινόμενο, ενώ το δεύτερο είναι αληθινή, προχωρεί στην αντιμετώπιση και θεραπεία κατά το δυνατόν της δυστυχίας. Γι' αυτό ο Whitehead διακρίνει πολλούς τύπους σχέσεων μεταξύ των φαινομένων και της πραγματικότητας. Αυτός συνδυάζει την αλήθεια με το ώραίο, το αγαθό και πρό πάντων με την όμορφια και την ήθική. Η όμορφια, λέει, είναι ή υπερτάτη άριονία, που αντικειμενικά ενσαρκώνεται στο Σύμπαν και ύποκειμενικά συλλαμβάνεται από το πνεύμα του ανθρώπου. Η όμορφια αυτή, ως αυτόνομη παραλλαγή της αλήθειας, δεν σταματά σ' όσα ή ανθρώπινη συνείδηση διαπιστώνει στο Σύμπαν, αλλά προχωρεί και πέραν αυτού ή μάλλον ή αλήθεια αρχίζει από κεί που τα πράγματα για τη συνείδηση έχουν ένα σχετικό νόημα ή τέρμα. Κατά τον Νίτσε πάλι, ή αλήθεια είναι μία δημιουργία και όχι ανακάλυψη. Η αλήθεια δεν είναι δεδομένη, αλλά σχηματίζεται κατά την πορεία της ζωής. Η αντικειμενική αλήθεια, λέει, είναι μια άπατηλη ιδέα που γεννήθηκε από την αντικειμενοποίηση. Και ο Γερμανός φιλόσοφος Heidegger θέτει προϋποθέσεις που αποκλείουν την ύπαρξη αντικειμενικής αρχής ως απόλυτης αλήθειας: θεωρεί ότι ή αλήθεια δεν είναι ή συμφωνία της κρίσης με το αντικείμενό της, αλλά ή έτοιμότης και ικανότης της ύπαρξης να συλλαμβάνει εκάστοτε την συμφωνία αυτήν ως ουσία της. Η αλήθεια, λέει, δεν είναι ούτε ύποκειμενική ούτε αντικειμενική, αλλά ένας συνδυασμός αυτών.

Ας δούμε πολν συνοπτικά τις βασικές θεωρίες για την αλήθεια που θα διαφωτίσουν το θέμα μας. 1) Η θεωρία της αντιστοιχίας. Κατ' αυτήν αλήθεια είναι ή συμφωνία της γνώσης με το αντικείμενο. Έχει τη ρίζα της στον Πλάτωνα

κυρίως στον Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος ὄριζε ὅτι εἶναι ἀλήθεια ἡ συμφωνία τῆς νόησης μὲ τὰ πράγματα. Σ' αὐτὴν τὴν ἔννοια βασίσθηκε καὶ ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης στὸ ἔργο του. Καὶ ὁ φιλόσοφος Devey ἐπιναλαμβάνει στὸ ἔργο του «δοκίμια πειραματικῆς λογικῆς» ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀνταπόκριση ἢ συμφωνία μεταξὺ πραγμάτων καὶ κρίσεων ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ὁ B. Russel, ὁπαδὸς τῆς θεωρίας τῆς ἀντιστοιχίας, καταλήγει στὴ σχετικοποίηση τῆς ἀλήθειας. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχει καμιά ἰδιαίτερη ἀξία καὶ ὑπόσταση, ὑπάρχουν ἀληθινὲς καὶ ἐσφαλμένους προτάσεις, ὅπως ὑπάρχουν ἄσπρα καὶ κόκκινα γαρύφαλλα.

2) Ἡ «πραγματικὴ, pragmatic» θεωρία. Αὐτὴν θεμελίωσε ὁ Will James στὸ ἔργο του «Πραγματισμός», ἐξετάζει τὴν προηγουμένη θεωρία καὶ ἐρωτᾷ: «σὲ τί συνίσταται ἡ ἀντιστοιχία πρὸς τὴν πραγματικότητα;». Αὐτὸς πιστεύει ὅτι ἡ ἀληθινὴ γνώση εἶναι ὅ,τι λειτουργεῖ στὴν πραγματικὴ ζωὴ ἢ ὅ,τι ἀναδειχνεται σ' αὐτή. Στὴ συνέχεια καταλήγει ὅτι ἀλήθεια εἶναι μιὰ ἰδιότης ὀρισμένων ἰδεῶν πού σημαίνει τὴ συμφωνία τους μὲ τὰ πράγματα.

3) Ἡ «σημαντικὴ» (semantic) θεωρία. Ἐκπρόσωπός της θεωρεῖται ὁ A. Tarski. Αὐτὸς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀλήθειας πρέπει νὰ ἀναφέρεται σὲ μιὰ καθορισμένη ἐκ τῶν προτέρων γλώσσα. Στὴ συνέχεια ὄριζει τὴν προτασιακὴ λειτουργία τῆς γλώσσας καὶ συμπεραίνει ὅτι μιὰ πρόταση εἶναι ἀληθινὴ ἂν πραγματοποιῆται ἀπὸ ὅλα τὰ ἀντικείμενα. Ὁ Tarski προτείνει τὸ σχῆμα «ἡ πρόταση ἔστω Π εἶναι ἀληθινὴ ἂν καὶ μόνο ἂν εἶναι ἡ Π». Ἀκόμη πιστεύει ὅτι μιὰ πρόταση Π, εἶναι ἀληθινὴ μόνο μέσα στὸ σύστημα πού ἐξετάζεται. Ἔτσι σχετικοποιεῖ τὴν ἀλήθεια μὲ τὸ σύστημα, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται.

4) Ἡ θεωρία τῆς συνοχῆς. Οἱ πηγές της εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ Hegel «Ἡ ἐπιστήμη τῆς Λογικῆς καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ πνεύματος». Ἐκπρόσωπός της θεωρεῖται ὁ F. Brandley. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια μιᾶς πρότασης βρῖσκεται στὴ συνοχὴ της μὲ τὸ σύνολο τῶν ὑπολοίπων προτάσεων.

Ἔτσι ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ ἀπομονωθεῖ γιατί ἀναφέρεται στὴ συμφωνία τοῦ συνόλου.

5) Ἡ θεωρία τῆς κοινῆς ἀποδοχῆς. Ἐκπρόσωποί της εἶναι οἱ W. Kamlah καὶ Lorenzes P. Αὐτοὶ πιστεύουν ὅτι ἀλήθεια εἶναι ὅ,τι ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων ἢ ὅ,τι προέρχεται μὲ κοινὴ συγκατάθεση ἢ ὅ,τι λέει ἡ κοινὴ λογικὴ.

4. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΛΗΘΕΙΩΝ

Τις ἀλήθειες διακρίνουμε ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται: 1) Σὲ ἐμπειρικῆς, αὐτὲς πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία. 2) Σὲ λογικῆς, αὐτὲς πού προέρχονται ἀπὸ τὴ σκέψη, ὅπως εἶναι οἱ μαθηματικῆς καὶ λογικῆς ἀλήθειες. Οἱ δεύτερες εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ὑποχρεωτικῆς, μὲ ἀπόλυτο κύρος. Αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ ἐμεῖς τίς φέρνουμε στὴ συνείδησή μας καὶ τίς κατανοοῦμε. Τις διακρίνουμε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ χρόνου πού ἰσχύουν: 1) Σὲ προσωρινῆς ἢ σύγχρονες ἀλήθειες πού ἀναφέρονται σὲ φαινόμενα καὶ πράγματα τοῦ κόσμου. 2) Σὲ μόνιμες καὶ αἰώνιες ἀλήθειες πού ἀναφέρονται στὸν πνευματικὸ κόσμο ἢ εἶναι καθαρὰ λογικῆς. Παράδειγμα: $(\alpha + \beta)^2 = \alpha^2 + 2\alpha\beta + \beta^2$: εἶναι μιὰ μόνιμη, ἔγκυρη καὶ τέλεια ἀλήθεια. Ἀκόμη ἔχουμε ἀλήθειες ἀφ' ἑαυτῶν ἐναργεῖς, προφανεῖς, πού τίς δεχόμαστε ἀξιωματικὰ μὲ καθολικὸ καὶ ὑποχρεωτικὸ κύρος, πού προέρχονται ἀπὸ τὴ συνείδηση καὶ εἶναι ὀρθολογικῆς. Ἔχουμε καὶ τίς ἀλήθειες τοῦ κοινοῦ νοῦ. Παράδειγμα: ἡ Γῆ ὑπάρχει ἀπὸ καιρὸ, ἐγὼ γεννήθηκα τὸν τάδε χρόνον, στὸν τάδε τόπον κ.τ.λ. Ἡ ἀλήθεια τῶν γεγονότων αὐτῶν ὑπάρχει μὲ μιὰ βεβαιότητα πού δὲν ἐπιδέχεται κανένα προσδιορισμό. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἂν μῆρες ἀληθινά. Εἶναι ἀπόλυτες ἀλήθειες.

Ἡ ἄρνηση τῆς ἀλήθειας δὲν εἶναι τὸ ἀντίθετό της, ὡς γεγονὸς ἢ φαινόμενο πού αἶρει τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἀπόλυτα ἄσχετο μὲ τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτό, ὁποῖος ἄρνεῖται τὴν ἀλήθεια μπορεῖ νὰ μὴ γνωρίζει τὴν ἀλήθεια ἢ μπορεῖ

νά μὴν τὴ ζεῖ. Ἡ ἄρνηση δὲν εἶναι πάντοτε ψεῦδος ἢ ἀνακρίβεια ἀλλὰ καὶ ἄγνοια. Τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀνακρίβεια δὲν ἀντιπαράτασσονται στὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ σὲ κάτι ἄλλο. Τὸ ψεῦδος θεωρεῖται ὡς σκόπιμη καὶ συνειδητὴ παραποίηση τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἡ ἀνακρίβεια ὡς ἀσυναίσθητο ἢ καὶ συνειδητὸ λάθος ποῦ ὀφείλεται στὴν ἄγνοια ἢ στὴν ἀπροσεξία ἢ τὴ σκοπιμότητα.

Τὶς ἀλήθειες διακρίνουμε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ὄντολογικὴ καὶ μεταφυσικὴ τους οὐσία. Τί συμβαίνει μὲ τὴ γνώση καὶ τὴ ζήτηση τῆς ἀληθείας στὴν Ἐπιστήμη; Αὐτὸ ποῦ ἰσχυρίζονται πρόχειρα ὅτι ἡ γνώση ἔχει ἀντικείμενο τὴν ἀλήθεια ἢ ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἀλήθεια, εἶναι ἐσφαλμένο. Γιατί ἡ γνώση στηρίζεται στὴν ἐμπειρία καὶ στὴ Λογικὴ ἢ καὶ στὰ δύο. Ἡ ἐμπειρία ὅμως δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια, γιατί τὸ φῶς, τὰ πράγματα, ὁ ἦχος κ.τ.λ. εἶναι φαινόμενα ἢ πραγματικότητες ποῦ πιστοποιοῦμε τὴν ὑπαρξή τους ἢ ἐρμηνεύουμε. Ὁ λογικὸς πάλι συλλογισμὸς, μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι ἀκριβής, δὲν περιέχει ὅμως πάντοτε τὴν ἀλήθεια. Ἡ γνώση θεωρεῖται ἀκριβὴς ἔταν κατοχυρώνεται ἀπὸ τὴ Λογικὴ. Ἡ γνώση ἔχει τὴν ἀξία τοῦ λογικοῦ γεγονότος, ὅτι γνωρίζει κάτι. Τὸ κάτι ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἡ σύλληψη καὶ ἡ ἔκφραση τῆς πραγματικότητος ἢ τῆς ἀκριβείας. Οἱ γνώσεις γενικὰ εἶναι τυπικὰ ὀρθές γιατί μὲ τὴ λογικὴ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ ἀντιφάσεις. Εἶναι ἀκόμη καὶ πραγματικὰ ὀρθές, ὅταν συμφωνοῦν πρὸς τὰ ἀντικείμενα ἢ πράγματα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται. Πάνω ἀπὸ τὶς γνώσεις εἶναι οἱ ἀντικειμενικὲς ἀλήθειες, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐποπτεία. Αὐτὲς δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ὑποκειμενικὴ του ἐπεξεργασία. Ὁ Πρωταγόρας πίστευε πὼς ὅλες οἱ ἀλήθειες εἶναι ὑποκειμενικὲς καὶ σχετικὲς καὶ διεκήρυξε ὅτι ἀλήθειες μὲ καθολικὸ κῦρος δὲν ὑπάρχουν.

5. Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Τί ἐστὶν ἀλήθεια; Ἄς ξεκαθαρίσουμε καὶ λίγο πρακτικὰ τὴν ἔννοια αὐτῆ. Ἡ

μαθηματικὴ λογικὴ σὲ κάθε σχέση ἢ πρόταση ἀποδίδει μιὰ ἀπὸ τὶς δύο δυνατὲς τιμὲς ἀλήθεια ἢ ψέμα, καθόσον ἡ Λογικὴ μας εἶναι δισημαντη. Παράδειγμα: $3+5 > 6$ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, $3+5 < 7$ εἶναι ψέμα. Ὁ Σωκράτης ἦταν σοφὸς εἶναι ἀλήθεια, ὁ Σωκράτης ἦταν ὀλυμπιονίκης εἶναι ψέμα. Τελευταῖα ὅμως μὲ τὴ θεμελίωση τῆς Κβαντοθεωρίας στὴ Φυσικὴ ἔχουμε καὶ τρίτομο Λογικὴ μὲ τρεῖς δυνατὲς τιμὲς ἀλήθεια ἢ ψέμα ἢ ἀπροσδιόριστο. Αὐτὸ τὸ ἀπροσδιόριστο στὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου πάμε στὴν ἀρχὴ νὰ συλλάβουμε ἐνοραματικὰ καὶ κατοπιν νὰ τὸ μελετήσουμε στὸ βάθος. Καμιά φορὰ ὅμως στίς σχέσεις καὶ στίς προτάσεις μας ἔχουμε καὶ τετάρτη τιμὴ, τὸ παράλογο, ὅ,τι δὲν εἶναι ἀλήθεια ἢ ψέμα ἢ ἀπροσδιόριστο. Παράδειγμα: ὁ Σωκράτης εἶναι πράσινο χρῶμα, αὐτὸ εἶναι παράλογο.

Μὲ τὴν ἀλήθεια συνδέονται ἡ ἀναλήθεια καὶ τὸ ψέμα, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἀνακρίβεια, ἡ ἐγκυρότης, ἡ ὀρθότης, τὸ λάθος. Γιὰ τὰ ὄργανα μέτρησης ποῦ χρησιμοποιοῦμε στὴ ζωὴ καὶ στὴν ἐπιστήμη (ζυγαριὰ, ρολοῖ, θερμομετρο, ἀμπερόμετρο κ.τ.λ.) λέμε ὅτι εἶναι ἀκριβείας ἢ ὀχι, ὅταν λειτουργοῦν καὶ μετροῦν ὀρθὰ αὐτὸ ποῦ θέλουμε. Γιὰ τὶς γνώσεις μας ὅμως (ἱστορικὲς, πολιτικὲς, κοινωνικὲς, ἐπιστημονικὲς κ.τ.λ.) λέμε ἀνάλογα ὅτι εἶναι ἀκριβεῖς, ἀληθινές, ἐγκυρες ἢ ἀνακριβεῖς, λανθασμένες, ψεύτικες κ.τ.λ. Παράδειγματα: Γιὰ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἀπὸ τὴν Ἱστορία δόθηκε τὸ ἔτος 490 π.Χ. Ἄν λοιπὸν κάποιος μᾶς πεῖ ὅτι ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἔγινε τὸ 490 π.Χ. θὰ ποῦμε ὅτι ἡ χρονολογία αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκριβής, ἡ πραγματικὴ, ἡ ἀληθινὴ, ἂν μᾶς πεῖ 160 μ.Χ. εἶναι λάθος καὶ ἂν μᾶς πεῖ τὸ 485 π.Χ., λέμε περίπου. Στὸ ὀρθογώνιο τρίγωνο γνωρίζουμε τὴ σχέση τῶν πλευρῶν $a^2 = b^2 + \gamma^2$. Ἄν κάποιος μᾶς πεῖ ὅτι στὸ ὀρθογώνιο τρίγωνο $b^2 + \gamma^2 > a^2$, θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι λάθος. Σ' ἓνα παντοπωλεῖο ἀγοράζουμε δύο πράγματα 23 δρχ. καὶ 38 δρχ. καὶ πληρώνομε $23+38=61$ δρχ., αὐτὸ εἶναι σωστό. Ἄν ὅμως ὁ ἔμπορος πεῖ $23+38=51$, ἢ $23+38=71$, τότε τὸ 51 ἢ 71 δὲν εἶναι

τὸ σωστό, εἶναι λάθος τὸ 71, ἂν ὁ ἔμπορος τὸ συνηθίζει καὶ κάνει λάθος μόνο παραπάνω θὰ χαρακτηρίσουμε ψέμα καὶ ἀπάτη ἂν γίνεται τὸ λάθος συνειδητὰ γιὰ νὰ μᾶς γελάσει. Σ' ἓνα δικαστήριο καλούμεθα ὡς μάρτυρες νὰ καταθέσουμε τὴν ἀλήθεια καὶ μόνο τὴν ἀλήθεια. Ἐγινε μιὰ σύγκρουση αὐτοκινήτων: ὁ α' λέει ὅτι πήγαινε μὲ ταχύτητα 30 χλμ., ὁ β με 40, ὁ γ με 60 χλμ. Ποιὸς λέει τὴν ἀλήθεια; Ἐδῶ δὲ γνωρίζουμε τὴ στιγμή τῆς σύγκρουσης, τὴν ταχύτητα καὶ τὸ Δικαστήριο προσπαθεῖ νὰ προσδιορίσει τὴν πιθανὴ ταχύτητα ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ τίς καταθέσεις τῶν μαρτύρων. Οἱ μάρτυρες χωρὶς δόλο λένε 30, 40, 60 χλμ. Ἐτσι τοὺς φάνηκε. Ἡ ἐκτίμηση αὐτὴ εἶναι τελείως ὑποκειμενικὴ, δὲν εἶναι ὅμως ἡ ἀληθινή, ἡ ἀκριβὴς ταχύτητα.

Τὸ ψέμα εἶναι συνειδητὸ λάθος, παραμορφώνει τὸ πραγματικὸ σκόπημα ἀπὸ ἰδιαιτέλεια, φόβο ἢ τὸ συμφέρον. Πιὸ μεγάλη κακοποίηση ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀπάτη. Αὐτὴ εἶναι ἐπικίνδυνη, γίνεται ὑπουλα μὲ πονηροὺς τρόπους, σκόπημα καὶ συνειδητὰ. Παραποίηση τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ πλάνη. Αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ ἐπιπόλαιη ἀντίληψη ἢ ἀπὸ ἀσαφὴ καὶ ἀπρόσεκτη ἐρμηνεῖα γεγονότων. Ἡ πλάνη μπορεῖ νὰ γίνεται ἀσυναίσθητα, ἀλλὰ καὶ συνειδητὰ μὲ σκοπιμότητα. Ἄλλη παραποίηση τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ὑποκρισία. Αὐτὴ εἶναι ἡ παράσταση μιᾶς ψεύτικης κατάστασης μὲ συνείδηση καὶ μὲ γνώση ποῦ παρουσιάζουμε ὡς πραγματικὴ. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ φαινομενικὴ ἀλήθεια ἢ ἀληθοφάνεια, ἄλλο πράγμα εἶναι νὰ φαίνεται, νὰ παριστάνεται κάτι ὡς ἀληθινὸ καὶ ἄλλο εἶναι νὰ εἶναι ἀληθινὸ. Ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν πράξη καὶ τὴ ζωὴ. Μπορεῖ ἡ ἀλήθεια νὰ βγαίνει μόνο ἀπὸ τὰ χεῖλη, νὰ εἶναι κανεὶς ἀληθολόγος, ἀλλὰ ὄχι στὴν καρδιά καὶ στὰ ἔργα.

6. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ἡ ἀλήθεια χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι μιὰ διαχρονικὴ καὶ παγκόσμια ἀξία. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα αὐτὴν ζητᾶ στίς σχέσεις του καὶ γι' αὐτὴν ἀγωνίζε-

ται. Ἄς δοῦμε μερικὲς γνωμῆς ποὺ τονίζουν τὴν ἀνωτερότητα τῆς ἀλήθειας. Ὁ Ὀλυμπιάδος διεκήρυττε: «Ἀλάθεια θεῶν ὁμόπολις, μόνα θεοὶς συνδιαιτώμενα», δηλαδὴ ἡ ἀλήθεια συγκατοικεῖ μὲ τοὺς θεοὺς καὶ μόνο μὲ θεοὺς συζεῖ. Μὲ τὸν λόγο του αὐτὸ ἀνέβαζε τὴν ἀλήθεια στὸ θεῖο κόσμο. Ὁ Πλάτων πάλι στοὺς Νόμους του (ε 730 β') λέει: «Ἀλήθεια δὴ πάντων μὲν ἀγαθῶν θεοὶς ἡγείται πάντων δ' ἀνθρώπων», δηλαδὴ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ προπορεύεται στοὺς θεοὺς καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Θεωροῦσε τὴν ἀλήθεια πρωταρχικὸ ἀγαθὸ στὸ θεῖο καὶ στὸν ἀνθρώπινο κόσμο. Ὁ Μένανδρος ὁ Ἀφροδισεὺς ἔλεγε πάλι ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ ἡγεμὼν στίς σχέσεις: «Ἀλήθεια δὲ ἐστι θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων ἡγεμών». Ὁ Εὐσέβιος τονίζει ὅτι «Ἀληθεῖν νόος ἀσπάζεται καὶ ἀεὶ αὐτῇ συνοικεῖ», δηλαδὴ ὁ νοῦς ἀγαπᾶ τὴν ἀλήθεια καὶ συνεχῶς συγκατοικεῖ μαζί της. Καὶ εἰς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη (Ἔσδρας Δ' 35—41) τονίζεται τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἀλήθειας. «Ἡ ἀλήθεια μεγάλη καὶ ἰσχυρότερα παρὰ πάντα... Ἡ ἀλήθεια μένει καὶ ἰσχύει εἰς τὸν αἰῶνα... μεγάλη ἡ ἀλήθεια καὶ ὑπερισχύει». Καὶ ὁ Βακχυλίδης ὁ λυρικὸς λέει γιὰ τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας: «Ἀλήθεια φιλεῖ νικᾶν», δηλαδὴ ἡ ἀλήθεια ὑπερισχύει. Ἡ ἀλήθεια δὲν κρύβεται. Ὁ Σόλων ἔλεγε: «Ἀλήθεια εἰς μέσον ἔρχεται», δηλαδὴ ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται. Ὁ Πίνδαρος λέει ὅτι ἡ ἀλήθεια χαρακτηρίζει τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο «Ἐλευθέρου γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν», δηλαδὴ ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος λέει τὴν ἀλήθεια. Καὶ ὁ Αἰσχύλος σ' ἓνα ἀποσπασμὰ του ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ἀλήθειας: «Ἀπλᾶ γὰρ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη», δηλαδὴ ἀπλὰ εἶναι τὰ λόγια τῆς ἀλήθειας, δὲν θέλουν πολλὰς ἐξηγήσεις. Τὸ ἴδιο ἔλεγε καὶ ὁ Εὐριπίδης: «Ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφην», δηλαδὴ ἀπλὸς γεννήθηκε ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, βλέποντας τὴν ψευτιά ποῦ ἐπικρατοῦσε πολλὰς φορές στίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων τόνιζε στὴν Πολιτεία του: «Τὰς ἀληθείας λέγειν», δηλαδὴ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια πάντοτε. Καὶ ὁ Κικέρων ἔλεγε: «Ὁ χρόνος εἶναι κήρυκας τῆς ἀλή-

θειας», δηλαδή ο χρόνος βοηθεῖ στην ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας.

7. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεός, ὁ λόγος Του καὶ οἱ ἀρετές. Ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια καὶ ὄχι γιὰ τὴ σχετικὴ ἀλήθεια τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ αἰώνια ἀλήθεια. «...Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰωάν. ιδ' 6). Ὁ Χριστὸς ταυτίζεται μετὰ τὴν ἀλήθεια καὶ εἶναι μιὰ πορεία καὶ ἡ αἰωνία ζωὴ. Ἄλλου πάλι ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀλήθεια: «Ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν» (Ἰωάν. ιζ' 17). Σ' ἄλλο σημεῖο πάλι ὁμιλεῖ γιὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὅτι εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας πού ὁ κόσμος μετὰ τὴ συνηθισμένη μορφὴ του μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ πάρει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ γνωρίσει, οὔτε τὸ βλέ-

πει χωρὶς τὴ θεία χάρις: «Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό» (Ἰωάν. ιδ' 17). Ἡ θρησκεία καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀλήθεια καὶ αὐτὴν ζητᾶ νὰ πλησιάσει καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς F. Brunetiere στὸ ἔργο του (La science et la religion p. VI) γράφει: «Πολὴ ψηλὰ καὶ ἴσως πολὺ μακριά, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ θρησκεία ἐνώνονται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἡ μόνη ἀλήθεια».

Ὅτι ἀναφέρεται στὴν Ἁγία Γραφή μετὰ τὴν πίστη τὸ δεχόμαστε ἀληθινό, δὲ σχολιάζουμε μετὰ ἀναφορὰ στὴν ἀλήθεια τὸ περιεχόμενό της. Ὅτι μελετᾶμε σ' αὐτὴν δὲν τὸ θεωροῦμε μετὰ τὰ κριτήρια τῆς γνώσης, ἀλλὰ τὸ πιστεύουμε καὶ τὸ βιώνουμε ὡς ἀληθινό. Μπορεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπερβαίνει τὸν αἰσθητό μας κόσμο καὶ τὴ Λογικὴ, εἶναι ὅμως ἀληθινὸς καὶ μένει στὸν αἰώνα.

Γ. ΜΑΥΡΙΚΑΚΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. Συνδρομηταὶ μας νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ 1990. Ἔτσι συμβάλλουν ἀποφασιστικὰ εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον κυκλοφορίαν τοῦ Περιοδικοῦ.

ΚΡΙΣΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΚΗ

1. Η ΓΕΝΙΚΗ ΤΑΣΗ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Στην όρμη προς τὰ εμπρός ὁ ἔφηβος ζητεῖ ἀπάντηση γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς λύσεως τῶν προβλημάτων πού τὸν περιβάλλουν. Διερωτᾶται: «Ποῖος εἶμαι; Ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι; Ποῦ πηγαίνω; Τί ρόλο θὰ παίξω στὸν κόσμο» καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη. Γιὰ πρώτη φορά στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος θὰ τεθοῦν κατὰ τρόπο σαφῆ, ἀπαιτητικό, συστηματικό, ἐρωτήματα γιὰ τὴν ὑπαρξη, τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμο. Ψυχικὲς εἰκόνες τῆς παιδικῆς ἡλικίας, γενικώτερη ἀντίληψη τοῦ περιβάλλοντος καὶ συναισθηματικὴ καὶ διανοητικὴ δραστηριότητα θέτουν σὲ κίνηση ὁλόκληρο τὸν ψυχικὸ κόσμο πρὸς ἓνα σκοπὸ: σαφῆς ἐπίγνωση καὶ λύση τῶν προβλημάτων πού περιστοιχίζουν τὸν ἔφηβο. Ἀλλὰ πρόβλημα, γιὰ τὸν νέο ἰδιαιτέρως, ὅπως λέγει ὁ καθηγητὴς Jung, σημαίνει ἡ στάση πού θὰ λάβει ἀπέναντι στὴ ζωὴ, κατὰ τὴν ὁποία δὲ θὰ θεωρήσει τὴ ζωὴ ὡς ἓνα πείραμα, ἄλλ' ὡς ἓνα ἀξία, τὴν ὁποία θὰ ζήσει προσωπικά. Ἔτσι φερόμαστε πρὸς τὴ γενικώτερη ἐκείνη θεώρηση τοῦ κόσμου στὴν ὁποία θὰ λάβει θέση ἡ συνειδηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀντλώντας πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ καὶ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, καὶ στὴν ὁποία θὰ ὑπηρετήσουν ὅλες οἱ ψυχικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ στάση εἶναι στάση κοσμοθεωρίας. Στὸ ἔργο του «Contributions to Analytical Psychology», ὁ καθηγητὴς C. G. Jung τὴ θεωρεῖ ὡς τὴν κορωνίδα τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, παρομοιάζει τίς μὲν ἄλλες ψυχικὲς ἐνεργεῖες μὲ στρατιῶτες, τὴ δὲ κοσμοθεωριακὴ ψυχικὴ ἐνεργεια μὲ τὸ ἐπιτελεῖο, τὸν ἐπιτε-

λικὸ νοῦ, τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος. Ἡ στάση αὐτὴ θὰ ἔλθει ἀντιμέτωπη μὲ τὸν πολιτισμὸ, συνεχίζει ὁ Jung καὶ μάλιστα ἀντιμέτωπη μὲ τὸ χριστιανικὸ πολιτισμὸ, πού βρίσκεται στὴ θάση τῆς κοινωνικῆς καὶ ἱστορικῆς ὑποστάσεώς μας. Ἡ ψυχικὴ ἀνάπτυξη, λοιπόν, τοῦ νέου τὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν οὐσιωδῶν γραμμῶν τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ κρίση του εἶναι κατ' ἐξοχὴν κοσμοθεωριακὴ. Ἀπὸ τὸν τρόπο πού θὰ ἀπαντήσει στὰ προβλήματα αὐτὰ θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ ὅλος ὁ ψυχικὸς του ὄργανισμός.

Διέρχεται μιὰ κατάσταση ἀναζητήσεων. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὁ ἔφηβος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη προσανατολισμοῦ. Γι' αὐτὸ συχνὰ ἡ κρίση του ἀποκαλεῖται καὶ κρίση προσανατολισμοῦ. Ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ὀφείλει νὰ λάβει θέση ὡς πρὸς τὴ σχέση του ἀπέναντι στοὺς τρεῖς παράγοντες: ἐγώ, σύ, ὁ Θεός. Ὅσο εἶναι ἐντονώτερες στὸν ἔφηβο οἱ σχέσεις αὐτὲς καὶ ἐντονώτερα ἀπασχολεῖται μὲ τὰ ζητήματα αὐτὰ, τόσο καὶ ἡ «κρίση» σ' αὐτὸν θὰ εἶναι ὀξύτερη, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερη καὶ μὲ περισσότερα ἀποτελέσματα, εὐεργετικά γιὰ τὴν ψυχικὴ του ἐξέλιξη. Γιὰ νὰ βοηθηθεῖ ὁ ἔφηβος νὰ ξεπεράσει τὴν «κρίση» εἶναι ἀνάγκη νὰ βοηθηθεῖ μὲ ὅσο τὸ δυνατόν πληρέστερη ἀντιμετώπιση τῶν τριῶν αὐτῶν παραγόντων. Τότε θὰ εἶναι καὶ δημιουργικὴ ἡ «κρίση» τοῦ ἐφήβου καὶ δὲν θὰ βγεῖ ἀπὸ αὐτὴ μὲ κολοβωμένη τὴν προσωπικότητα.

Τόσο περισσότερο αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, ὅσο ὁ σημερινὸς ἔφηβος ζεῖ σὲ μιὰ κοινωνία διασπασμένη πνευματικά, ἀπὸ τὴν κληρονομία τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνα.

Ἐμπρὸς στὸ τριπλὸ αὐτὸ ρῆγμα, ὁ «ἐλεύθερος» ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ χάνει σιγά-σιγά τὴν ἁρμονία του, τὴν ὁποία θὰ ἐξασφάλιζε ἡ ὁμαλὴ σχέση ἀπέναντι στὸν ἑαυτὸ του, τὸ συνάνθρωπό του καὶ τὸν Θεό. Τὶς συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀπώλειας θεωροῦν σήμερα ἡ ψυχολογία καὶ ἡ ψυχιατρικὴ τόσο σημαντικές, ὥστε νὰ τονίζουν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπανασυνδέσεως τοῦ ἀτόμου μὲ τὸν ἰδεώδη κανόνα, ὁ ὁποῖος θὰ ἀντιτασσόταν σ' αὐτὴ τὴ διάσπαση καὶ θὰ ἐξασφάλιζε τὴν ἁρμονία. Μιὰ ἁρμονία, πού θὰ ἔδινε στὴν ἐφηβικὴ ψηχὴ ἢ ἀληθινὴ ἐρμηνεία γιὰ τὴ γένεση τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση. Ὁ ὕλιστικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, πού δίνει ἀρνητικὴ ἀπάντηση σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, εἶναι φανερὸ γιατί καὶ πόσο συντελεῖ στὴν ψυχικὴ ἀναταραχὴ, τὴ νεύρωση καὶ τὴν ἀνωριμότητα τοῦ ἐφήβου, ἡ ὁποία παρατείνεται κάτω ἀπὸ ποικίλες μορφές. Ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, ἡ θετικὴ ἀπάντηση, ὅπως συναντᾶται μὲ τρόπο λογικὸ, σαφῆ, συνεπῆ καὶ λυτρωτικὸ στὴν Ἁγ. Γραφή, τὴ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία γενικὰ, δίνει τὴν ἁρμονικὴ ἐκείνη συγκρότηση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἐφήβου, πού θὰ ἀποτελέσει τὴ θάση μιᾶς ἰσχυρῆς καὶ ἄρτιας προσωπικότητας. Στὴν κοσμοθεωριακὴ του κρίση ὁ ἐφηβὸς πρέπει νὰ μείνει ἀπερίσπαστος καὶ ἀδέσμευτος γιὰ νὰ ἐννοήσει τὶς ἀπαντήσεις πού μέγιστα ἐρωτηματικὰ τῆς ζωῆς πού δίνει ἡ Ἁγ. Γραφή ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως ὡς τὸ τελευταῖο, ὡς τὸ Α καὶ τὸ Ω, τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὡς τὸ στεφάνι, πού θὰ δοθεῖ στὸ νικητὴ τῆς ζωῆς. Ἄλλ' εἰσερχόμεστε πλέον στὸ κεφάλαιο τοῦ θρησκευτικοῦ προβλήματος τοῦ ἐφήβου.

2. Η ΕΦΗΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΣΑΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ

Ὅταν ὁ ἐφηβὸς κατορθώσει νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀντιμετώπιση τῶν τριῶν παραγόντων: ἐγὼ - πλησίον - Θεός, μὲ τὸ

δικό του προσωπικὸ, προοδευτικὸ καὶ ἀνώτερο τρόπο, τότε ἡ «κρίση» του θὰ ἔχει εἰσέλθει στὴ σφαῖρα τῆς δημιουργικότητας.

Δημιουργία σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι εἶναι ἡ εἴσδυση στὸ μυστήριό τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ τὸ ἄτομο τὴν τάση νὰ προκαλεῖ διαρκῶς καὶ νέες σχέσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία της. Ὅσον οἱ σχέσεις αὐτὲς εἶναι περισσότερες καὶ πνευματικότερες (γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐξετάζουμε τὸ ἄτομο χωριστὰ ἀπὸ τὶς σχέσεις του μὲ τὶς πνευματικὲς ἀξίες) τόσο καὶ ἡ δημιουργία εἶναι μεγαλύτερη. Καὶ ὅσο οἱ σχέσεις αὐτὲς εἶναι ρεαλιστικότερες (περιλαμβάνουν δηλ. ὅλες τὶς ἀξίες, τὴν πραγματικότητα, ἢ ὁποία τὸ περιβάλλει) τόσο καὶ ἡ δημιουργία εἶναι περισσότερο ὀλοκληρωμένη. Ἐνα συνηθισμένο παράδειγμα:

1. Γιὰ ἓνα μαθητὴ ἀπλῶς ἐπιμελῆ καὶ τακτικὸ στὸ σχολεῖο του, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι διακρίνομε σ' αὐτὸν κατὰσταση δημιουργικὴ; Βεβαίως ὄχι ἀκόμη. Αὐτοὶ οἱ τύποι συχνὰ δὲν εἶναι ἀποδοτικοὶ στὴ ζωὴ τους, γιατί ἀκολουθοῦν μιὰ παράλληλη πρὸς τὴ γραμμὴ τῆς δημιουργικότητας, χωρὶς πρόεκταση καὶ εἴσδυση σ' αὐτήν.

2. Ἄλλος μαθητῆς, πού, μὴ ὄντας ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀπάντηση τοῦ καθηγητοῦ του σ' ἓνα θέμα, ἐργάζεται ὀλόκληρη τὴ νύχτα καὶ ἀναζητεῖ σὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ περισσότερα πράγματα γι' αὐτό, κατορθώνει νὰ προκαλέσει συζήτηση καὶ στὸ τέλος νὰ ἐπικρατήσῃ. Γι' αὐτὸν εἶναι δυνατὸν προφανῶς νὰ λεχθεῖ ὅτι ἔδωσε δείγματα δημιουργικότητας. Τὸ ἴδιο θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὸν περιγραφικὸ ἐπιστήμονα ἢ καὶ τὸν ἐπιμελῆ ἐργάτη, ὅτι δηλ. δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀκόμη δημιουργικοὶ τύποι, παρ' ὅλους τοὺς κόπους πού ἐνδεχομένως καταβάλλουν, ἐφ' ὅσον δὲν πρόσφεραν κάτι τὸ νέο καὶ πρωτότυπο στὴν ἐπιστῆμη ἢ τὴν ἐργασία τους. Στοιχεῖο τῆς δημιουργίας εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἢ πολλὴ ἐργασία ἀλλὰ ἡ ἀνέυρεση νέων σχέσεων γιὰ μιὰ πρωτότυ-

πη είσδυση στο μυστήριο της ζωής, δηλ. η γενικότερη θεώρηση της ζωής, με την οποία το άτομο θα ανέλθει σε υψηλότερο επίπεδο για να έχει ευρύτερη έποπτεία της όλης ζωής. Και το στοιχείο αυτό φέρει στο άτομο τη χαρά των νέων σχέσεων και την ικανοποίηση, ότι κάτι καινούργιο πρόσφερε στη ζωή. Η ανάπτυξη της δημιουργικότητας είναι συνεχής. Σταματά δέ μόνο στην περίπτωση της ψυχοπάθειας, όπου θαμνηδόν το άτομο καταρρέει και της οποίας άκριβως ή έλλειψη της διεισδυτικής αυτής ικανότητας, της δημιουργικότητας, είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα.

Η συναίσθηση της αξίας της δημιουργικότητας εκ μέρους του ανθρώπου είναι ένα πρώτο βήμα, το οποίο θα πρέπει άπαραιτήτως να άκολουθήσει το δεύτερο βήμα, ή άτομική εφαρμογή. Μετά δηλ. τη θεωρητική κάπως άναγνώριση της αξίας της δημιουργικότητας, χρειάζεται ή ένσάρκωση της δημιουργικότητας στο ίδιο το άτομο, πού πρέπει να έννοήσει ότι τις άπεραντες ικανότητες για δημιουργία με τις όποιες και αυτό, όπως και κάθε άλλο άτομο, είναι προικισμένο, όφείλει να τις χρησιμοποιήσει για την άνοδο και την έπιτυχία του στη ζωή.

Έκείνο πού προκαλεί ένδιαφέρον είναι, ότι ή ύλιστική παιδαγωγική δέν είδε ποτέ στη δράση του μαθητού και του νέου γενικώς, καμιά δημιουργία. Δηλ. δέν άναγνώρισε τη δημιουργία σαν μορφή ένεργητικότητας και παραιτείται του κύριου παιδαγωγικού έργου, να κατευθύνει δηλ. το νέο προς άνώτερη δημιουργική άπόδοση.

Δημιουργία θεβαίως δέν είναι ή άντιγραφή και άπορρόφηση από τον κόσμο των «παραστάσεων», ούτε είναι συγκεχυμένη και τυχαία κίνηση του «ψυχικού κόσμου» ό όποιος φωτογραφίζει άπλως τα έξωτερικά άντικείμενα για να κινεί το «παραστατικόν».

Ό ισχυρός έγωκεντρισμός, ή ψυχική ταραχή και ιδιορρυθμία, έξαφανίζονται, όταν ό έφηβος έπιτύχει να εισέλθει στο στάδιο της δημιουργικής ώρι-

μότητας. Τέτοια δημιουργία, έλευθερώνει το νέο από την έφηβική του κρίση για την όποια, μόνον ή παρέλευση των έτών, δέν είναι λυτρωτική.

Με τις μηχανοκρατικές άντιλήψεις και την έλλειψη κατευθύνσεων μονιμοποιείται συχνά ή έφηβική κατάσταση μαζί με τις άνώμαλες ψυχικές παρορμήσεις. Καταντά ή «έφηβική κρίση» κατάσταση μέσα στον άνθρωπο, τον διαρκώς πλέον «έφηβο», για να τον έμποδίξει όριστικώς από κάθε σοβαρή δημιουργία.

Όταν ή κρίση παρατείνεται, δέν είναι άσύνηθες το φαινόμενο της παρατάσεως της έφηβείας, παρ' όλον ότι τά έφηβικά χρόνια παρέρχονται.

Και ό έφηβος, άντι να ένηλικιωθεί συναισθηματικώς, έξακολουθεί να παραμένει σε μία «όπισθοδρομική» κατάσταση, να «παιδιαρίζει». Στην προσωπικότητα ένός τέτοιου άτομου υπάρχουν ησιδες έφηβικών τάσεων, πού τον κρατούν σε κατάσταση έφηβικότητας. Και ή άναστολή αυτή θεβαίως έχει συνέπειες. Συνήθως υπεύθυνο για αυτή την κατάσταση είναι το περιβάλλον, πού δέν έφρόντισε να μάθει στο νέο, ότι έχει να κάνει μιά προσφορά στην πολύπλευρη — από την κοινωνικοπολιτιστική, μέχρι την καλλιέργεια του ταπεινότερου κομματιού γης — δημιουργία, πού συντελείται μέσα του και γύρω του. Άλλά και ή έλλειψη προσαρμογής, είτε στο δικό του έγώ, είτε στην κοινωνία, είτε στην πολύμορφη πραγματικότητα, την όποια συνεπάγεται ή κατάσταση πού μόλις αναφέρθηκε, δέν είναι μικρότερη αίτία για τη συνέχιση της κρίσεως και σε προχωρημένη ηλικία άκόμη.

Άλλοτε πάλι ό έφηβος αισθάνεται θεβαίως τον πόθο να κατασταλάξει κάπου και να άκολουθήσει ένα σταθερό δρόμο, άλλ' αισθάνεται και λύπη, γιατί θα άναγκασθεί να άκολουθήσει ένα δρόμο, άποκλείοντας όλους τους άλλους, σε έποχή μάλιστα κατά την όποια δέν έχει άκόμη έπιτευχθεί ή έσωτερική άρμονία. Αισθάνεται μέσα του πολλές δυνατότητες μελλοντικής έξελί-

ξεως και δεν γνωρίζει σε ποιά να στραφεί. Στους καιρούς μας, με τις άλληλοσυγκρουόμενες ιδέες, την αναστάτωση στις αντιλήψεις για τις αξίες της ζωής και τις διάφορες κοσμοθεωρίες, το φαινόμενο είναι περισσότερο έντονο. Και άλλοίμονο στον Ξηθο, που η υπερβολική ασφάλεια, υποθετική ή και πραγματική, του «σπιτιού» του, θα ανακόψει το χάραγμα του δρόμου του μέσα στη ζωή, την εύρεση της αποστολής του. Ο καθηγητής C. G. Jung, σημειώνει ότι για την ψυχική υγεία είναι απαραίτητος ένας πνευματικός σκοπός στη ζωή, ο οποίος θα θέσει σε κίνηση ολόκληρο τον οργανισμό. Αυτό είναι, λέγει, το σημείο του Αρχιμήδη, από το οποίο και μόνο μπορεί να δημιουργηθεί πολιτισμός.

Από το άλλο μέρος, μια ομαδική προσπάθεια για το κοινό καλό, μέσα στην οποία ο Ξηθος θα εύρισκε τη θέση του, μπορεί να τον βοηθήσει στην ανεύρεση της πορείας του προς τη δημιουργία, στην ανεύρεση της αποστολής του. Τότε μόνο, όταν ο Ξηθος αντιληφθεί ότι έχει να κάνει μια προσφορά, όταν βρει την αποστολή του και επιδοθεί ολόψυχα σ' αυτήν, τότε η κρίση του θα έχει υπερνικηθεί. Γιατί ο νέος αισθάνεται, καθώς προχωρεί προς την ανδρική ηλικία, να έχει ευθύνες. Έχει συναίσθηση των υποχρεώσεών του. Αυτό φαίνεται στα καθήκοντα που συχνά αναλαμβάνουν οι νέοι, απέναντι στην οικογένειά τους και την κοινωνία. Μέσα στους άγραφους, αλλά ριζωμένους θεσμούς που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, σ' όλους τους λαούς της γής, είναι φανερή η συναίσθηση της ευθύνης και της αποστολής, που φέρει η νεότητά. Και ο νέος ζητεί την εκπλήρωση των ανωτέρων του πόθων, οι οποίοι συχνά βρίσκονται μέσα του σε λανθάνουσα κατάσταση. Η νεότητα είναι προορισμένη για τη δημιουργία, για την αποστολή και η ψυχική της υγεία, ή τωρινή και η μελλοντική, εγκείται στην εκτέλεση και την εφαρμογή εκείνων, που θα απαρτίσουν τη δημιουργία και την αποστολή αυτή, τη-

ρουμένων πάντοτε των αναλογιών φυσικά, σε κάθε μία περίπτωση(*).

Από την εφηβεία πέρασαν θεβαίως όλοι οι μεγάλοι άνδρες της ιστορίας. Το εφηβικό τους στήθος έπαλλε όμως από τη συνείδηση της αποστολής τους ως εργατών για την εξύψωση του συνόλου και της ευθύνης, που συχνά τους οδήγησε ως το θάνατο, για την εκπλήρωση αυτής της αποστολής.

Όταν η ζωντανή εφηβική ψυχή ανακαλύψει πλέον το δρόμο της αποστολής της και αρχίσει να τον διανύει, τότε θα έλθει και η ανατολή της ωριμάνσεως, η ανεύρεση λοιπόν της αποστολής μας δίνει την αρχή και την άφετηρία για να αντιληφθούμε το νόημα της κρίσεως. Άλλ' η έννοια της αποστολής μελετάται στον ζωντανό πνευματικό άνθρωπο.

Στην μηχανοκρατική ψυχολογία το ερώτημα για το σκοπό ενός ψυχολογικού γεγονότος δεν έχει καν νόημα. Η κατεύθυνση όμως της σημερινής ψυχολογίας, μας οδηγεί να ανευρίσκουμε το σκοπό σε κάθε ψυχικό γεγονός, που επιτελείται στο εσωτερικό του ανθρώπου. Άλλ' ο σκοπός αυτός μόνο μέσα στην άρτια προσωπικότητα ανευρίσκεται. Έπομένως, η εφηβική προσωπικότητα θα λάβει τη θέση της γύρω από δύο άξονες: την ενδοψυχική άρμονία και την αυτοκριτική, με την ανασύνταξη των παιδικών έντυπώσεων και βιωμάτων κάτω από τη νέα προσωπική της εφηβείας. Και εδώ φαίνεται η σημασία μιας καλής αγωγής στην παιδική ηλικία, που θα έχει προσφέρει άφθονο υλικό «καλών παραστάσεων». Η μετάβαση, λοιπόν, από την

* Βλ. έκδοσιν της «Χριστιανικής Ένωσεως Έπιστημόνων»: «Towards a Christian Civilization», σ. 113.

«Τό κάθε άτομον, όσον μικρόν ρόλον και άν παίζη εις τό σύνολον, πρέπει να έχη συνείδησιν της αποστολής του ως εργατου δια την εξύψωσιν του συνόλου και της ευθύνης την οποίαν έχει δια την εκπλήρωσιν της αποστολής αυτής. Τό αίσθημα της ευθύνης πρέπει να είναι συστατικόν της αγωγής της προσωπικότητος».

παιδική ηλικία στην ανδρική και η μαρτυρία της ύγιους αυτής μεταβάσεως και της ψυχικής αρμονίας, που την ακολουθεί, θά είναι το νόημα της κρίσιμης αυτής καμπής. "Η, ακόμα καλύτερα, η επίτευξη της ολοκληρώσεως της προσωπικότητας του νέου, ώστε ν' αποδίδει το maximum των δυνατοτήτων του και νά προχωρεί στη ζωή του και στις διάφορες φάσεις της με τρόπο επιτυχή και ισορροπημένο. Η μετάβαση στην ισορροπία και την εσωτερική αρμονία, που χαρακτηρίζουν τον ώριμο νέο, σε μερικούς εμφανίζεται

μέ ηπια σχετικά μορφή, σε άλλους παρατηρούνται θεελλώδεις εκδηλώσεις. Τότε, μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ώριμότητας, ο νέος θά γίνει μια κοινωνική προσωπικότητα στον πολιτισμό μας και θά χειραφετηθεί ομαλώς από τους γονείς του.

Η ανεύρεση της αποστολής του, ο συγκινησιακός του αυτοέλεγχος, η χειραφέτηση και η κοινωνική προσαρμογή, θά αποτελέσουν την έξοδο από την έφηβεία.

A. A. A.

«ΜΑΓΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΣΙΝ, ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΘΑΥΜΑΖΟΥΣΙΝ»

Τὴ νύχτα τὴν ἀσέληνη, ποὺ τήνε γέμιζαν
ῶρες θαριές ἀτέλειωτου χειμῶνα,
κατέβηκες ἀπὸ τὸ Φῶς τοὺς οὐρανοὺς ποὺ σκιάζει,
καὶ θρόνιασες στὸ «ζέσταμα τῆς ἀγκαλιᾶς»
ὑπέρκαλης Μητέρας,
καὶ Βρέφος κεῖ λικνίσθηκες καὶ ὕπνωσες
ὁ ἄυλος Ἐσὺ, ὑπέρτατος Υἱὸς Μονογενῆς,
τὸ πλάσμα σου νὰ σώσεις θέλοντας ἀπ' ἄσθηστο σκοτάδι.
Βοσκοὶ οἱ πρῶτοι καλεσμένοι Σου,
μὲ ἄκακα κοπάδια κυκλωμένοι,
τὸ θρόνο Σου κυκλώνουνε πάνω στὴ γῆς,
μὲ τοῦ ἀγροῦ χορτάρι στολισμένο,
καὶ προσκυνοῦν Θεοῦ φανέρωση, Θεοῦ ἀγάπης κένωση.
Στερνὰ καλεῖς τοὺς ἔραστὲς τῆς γνώσης,
σοφοὺς ἀλλότριας μιᾶς χώρας,
καὶ μ' ἀστεριῶν τοὺς ὁδηγεῖς τὶς φωτεινὲς χρυσοσταλιές,
μέχρι τὸ φτωχικὸ Παλάτι,
ὅπου στεγάζει Προσκυνητάρι - Φάτνη.
Κι αὐτοὶ ὅταν Σ' ἀντίκρυσαν, Ἀχώρητο,
Βλαστὸ παρθένας Κόρης,
ρίξαν τὸ βλέμμα τους στὴ γῆς, στὰ γόνατά τους πέσαν,
καὶ θλαστικὰ Σοῦ πρόσφεραν δοξαστικῆς λατρείας δῶρα,
καὶ Σοῦ ὑψῶσαν τ' Ὄσανά ἐπὶ τῆς γῆς,
καὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ

«Μοντερνισμός», ὁ ὅρος χρησιμοποιήθηκε γιὰ πρώτη φορά γύρω στὰ 1850/1860, ἀπὸ δύο ποιητές, τὸ Θεόφιλο Γκοτιέ καὶ τὸν Σαρλ Μποντελαίρ. Δὲν εἶναι ἐπιστημονικὸς ὅρος. Διατηρεῖ κάποιο ποιητικὸ χροῖμα. Εἶναι μιὰ διακλήρυξη ἀγάπης σ' αὐτὸν τὸ βιομηχανικὸ κόσμο πού τότε δημιουργεῖτο.

Εἶναι ὁ κόσμος τῶν φωτισμένων πόλεων τῆ νύχτα, ὁ κόσμος τῶν σιδηροδρόμων πού ἀρχίζουν νὰ συνδέουν τὶς πόλεις* οἱ καπνοδόχοι τῶν ἐργοστασίων ὁ Πύργος τοῦ Ἄιφελ πού, πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, ἀναριχᾶται στὸν οὐρανὸ τοῦ Παρισιοῦ.

Πρὶν ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ μιᾶς ἐποχῆς (εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ξέρουμε πότε ἀρχίζει ἢ σὺγχρονη ἐποχή, τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια τὴν ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση), εἶναι ὁ τρόπος πού βλέπουμε τὸ βιομηχανικὸ κόσμο καὶ τὸν ἐντάσσουμε στὴν ὁμορφιά. Εἶναι συγχρόνως μιὰ ἐποχή, μιὰ ἰδεολογία, ἀλλ' ἐπίσης μιὰ ἀϊσθητικὴ.

Πότε ἄρχισε ὁ μοντερνισμός;

Μὲ τὴ θρησκευτικὴ Μεταρρύθμιση; Ἀσφαλῶς, ναι. Μὲ τὸν Καρτέσιο; Βεβαίως. Ἀλλὰ κυρίως μὲ τοὺς ἐγκυκλοπαιδιστές. Γιορτάζουμε τὰ διακόσια χρόνια τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τὴ στιγμὴ δηλαδή πού ὁ μοντερνισμὸς ἐντάχθηκε πολιτικὰ στὰ γεγονότα*, στὴν ἱστορία. Ἴσως, βρισκόμαστε στὸ σημεῖο τῆς ἐξόδου, ἢ ἴσως γι' αὐτὸ τὸν βλέπουμε καθαρότερα ἀπὸ ποτέ.

Ὁ μοντερνισμὸς, εἶναι κατ' ἀρχὴν ὁ ἀποολοκληρωτισμὸς τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐπικέντρωσή του γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἔως τότε οἱ κοινωνίες ἦταν «ἄλιστικὲς» (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν ὄρο τοῦ κοινωνιολόγου Λουὶ Ντυμόν), ἀποτελοῦ-

σαν δηλαδή μιὰ ὀργανωμένη ὁλότητα, μιὰ ἱεραρχικὴ ὁλότητα, ὅπου καθένας, ἐβρίσκει τὴ θέση του στὴν «τάξη» του, στὴν «κατάστασή» του. Κι αὐτὸ θὰ ποδοπατηθεῖ ἀπὸ ἓνα μακρὸ ἔργο τῆς κριτικῆς πού φούντωσε τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1789 καὶ πού θὰ καταλήξει στὴ γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση ἐκφράζει καθαρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη στὸν κόσμὸ τὸ πνεῦμα τοῦ μοντερνισμοῦ.

Ὁ ὄλισμος τοποθετοῦσε τοὺς ἀνθρώπους σ' ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία τους. Καὶ ἀρχίζουν νὰ φέρουν ἓνα ἀναλυτικὸ κριτικὸ πνεῦμα σ' αὐτὸ πού δὲν τολμοῦσαν πρὶν νὰ κοιτάξουν, σ' αὐτὸ πού δὲν τολμοῦσαν ν' ἀγγίξουν: στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, τὸ σῶμα, τὸ πνεῦμα, τὴν ἴδια τὴν κοινωνία πού ἦταν ὀργανωμένη, προστατευμένη ἀπὸ μιὰ ἐξουσία πού προερχόταν ἀπὸ τὸ Θεό. Αὐτὸ ἀμφισβητεῖται τώρα. Ἐπῆρχε πρὶν ἓνα δόγμα καὶ τώρα καθένας μπορεῖ νὰ σκέπτεται ὅ,τι θέλει. Ἐπῆρχε μιὰ ἐξουσία πού τώρα μεταφέρθηκε ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ στὴ Γῆ. Τὴ βρίσκουμε στὸ ἐξῆς στὸ Ἔθνος καὶ στὸ Νόμο. Αὐτὴ ἡ μεταβίβαση τ' ἀλλάζει ὅλα. Στὸ ἐξῆς, γιὰ νὰ ἐπαναλάβω τὴ φράση ἐνὸς σύγχρονου φιλοσόφου: «μοναδικὸς μας νόμος θὰ εἶναι τὸ νὰ ἐφευρίσκουμε τοὺς νόμους μας». Νόμους πού δὲν μποροῦν πιά νὰ στηρίζονται σὲ σταθερὲς νόρμες, σὲ ἀμετακίνητες ἀρχές. Νόμους πού θὰ πρέπει κάθε φορὰ νὰ προσαρμολογούμε σὲ καινούργιες ἀρχές.

Ὁ μοντερνισμὸς, εἶναι ἡ πρώτη ἐποχὴ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, κατὰ τὴν ὁποία οἱ κοινωνίες διεκήρυξαν ὅτι μποροῦσαν νὰ διαγράψουν τὸ θεῖον. Ἐγινε ἓνα ρήγμα στὰ γεγονότα πού δὲν εἶχε ἐκδηλωθεῖ ποτέ πρὶν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἀκόμη καὶ στὸν καιρὸ τῶν χειρότερων ἀναστατώσεων πού εἶχε γνωρίσει ἡ ἱστορία. Ν' ἀπελευθερώσουμε τὴ δημιουργία, νὰ ἐλευθερώσουμε τὸ δημιούργημα ἀπὸ τὸ Δημι-

* Βλ. καὶ ἄρθρο τοῦ κ. Ἰω. Κατσομήτρου στὶς σελ. 291 ἐπ. τοῦ τεύχους Νοεμβρίου 1989.

ουργό. "Η ακόμη, για να επαναλάβω το λόγο του Μπτοντελαίρ: «να σήσουμε τα ίχνη του προποταρικού αμαρτήματος».

Αυτή η απελευθέρωση δεν νοείται μόνον ενάντια στις πρόσκαιρες εξουσίες αλλά στις ίδιες τις αρχές της εξουσίας, αυτής της βασιλικής εξαρτήσεως που έως τότε οι κοινωνίες και τα άτομα διακήρυσσαν απέναντι στο Θεό. Καθιέρωσε, για να επαναλάβω μια φράση του ιστορικού Michelet, «ένα αιώνιο ευαγγέλιο», που κατά κάποιο τρόπο περιελάμβανε μερικά διδάγματα του Ευαγγελίου του Ίησου Χριστού. Και εδώ ακριβώς εγγίζουμε την ασάφεια.

Ο μοντερνισμός πραγματοποιεί μία χριστιανική ιδέα, της αξιοπρέπειας του ανθρώπου εγκαθιστώντας το λαϊκισμό, αλλά συγχρόνως αρνείται το Χριστιανισμό, γιατί ο άνθρωπος αφήνεται στον εαυτό του σε μία κατάσταση επαναστάσεως και ή σωτηρία του προτείνεται στη γη. Υπάρχει λοιπόν συγχρόνως πραγμάτωση και μεταφορά της θρησκείας. Και από τη στιγμή όπου αυτή η διακήρυξη της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας, της ισότητας, της αδελφότητας γίνεται εναντίον του Θεού, η εναντίον εκείνων που, πρέπει να το παραδεχθούμε, είχαν παραμορφώσει λίγο την εικόνα του Θεού, από εκείνη τη στιγμή ο μοντερνισμός παίρνει τη θέση θρησκείας.

Το μεγάλο πρόβλημα του μοντερνισμού θα είναι ακριβώς το ερώτημα για τη θρησκεία. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν γιατί τα Δικαιώματα του Ανθρώπου καταδικάστηκαν από την Καθολική Εκκλησία, γιατί ήταν άσεβη, γιατί έκαναν την απολογία της επαναστάσεως του δημιουργήματος κατά του Δημιουργού του. Αντιλαμβανόμαστε επίσης γιατί αποκαταστάθηκαν πρόσφατα από την ίδια την Καθολική Εκκλησία και τα θεωρούμε τώρα δικά μας.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΥ

Αυτό το κίνημα πράγματι μᾶς φαίνεται ακαταμάχητο, είναι ο ἄξονας της εξέλιξεως του μοντερνισμού. Είναι ο θρίαμβος αυτού που ονομάζουμε ατομικισμό: κα-

θένας είναι για τον εαυτό του ο κανών του, ο σκοπός του, και γι' αυτό ἄλλωστε οι βίαιες αντιδράσεις, τις τελευταίες από τις οποίες γνωρίσαμε με τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Το άτομο, ἀνίκανο να υποφέρει το συντριπτικό βάρος της μονώσεως του σ' έναν κόσμο όπου αισθάνεται ξεριζωμένο, ζει σ' ένα είδος πανικόβλητης ἀνασφάλειας και καταφεύγει σε κάτι «βασικό» περισσότερο ή λιγότερο φανταστικό.

Φθάνουμε τώρα στο τέρμα αυτής της συγκρούσεως του μοντερνισμού, που διακηρύσσει ἄλλοτε ὅλα τα δικαιώματα του ατόμου και κατόπιν τα ποδοπατεί στ' ὄνομα τῶν δικαιωμάτων της κοινότητας. Εισήλθαμε σ' αυτό που μερικοί ονομάζουν «μεταμοντερνισμό».

Ο κόσμος μας ἀδειασμένος ἀπὸ τὰ εἰδωλά του, ἔχει ἀρχίσει ν' ἀμφισβητεῖ αὐτὸ τὸ ὑπέροχο εἰδωλό που εἶναι τὸ ἄτομο τὸ ἐξ ὀλοκλήρου ἀνεξάρτητο, ἐξ ὀλοκλήρου ἀπαλλοτριωμένο. Ἄραγε αὐτὴ ἡ κοινὼνία εἶναι πράγματι ἔτοιμη γιὰ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἢ ἀντίθετα εἶναι μιὰ κοινὼνία πὸν Τὸν ἀρνείται ἀπὸ ἰκανοποίηση, τὴ δική της ἰκανοποίηση, τὴν τρομερὴ ἀνάπτυξη τῶν δυνάμεων της, τῶν τεχνικῶν της δυνατοτήτων; Αὐτὴ ἡ κοινὼνία εἶναι συγχρόνως ἡ περισσότερο ριζικὰ ἀντιχριστιανικὴ πὸν ὑπῆρξε ποτὲ (ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσουμε αὐτὰ πὸν ἐκτίθενται στοὺς τοίχους μας ἢ νὰ διαπιστώσουμε στὶς νέες μας πόλεις ὅτι τὰ σύμβολα τοῦ ὑπερβατικῶ ἔχουν μειωθεῖ σχεδὸν στὸ μηδέν) καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἐπίσης ἡ πιὸ χριστιανικὴ κατὰ τὸ μέτρο πὸν τόλμησε νὰ διακηρύξει αὐτὴ τὴν ἐλευθερία τῆς ὁποίας γνωρίζουμε τὴν προέλευση καὶ τὴν ἐγγύηση.

Ζοῦμε τὸ τέλος τοῦ μοντερνισμού. Αὐτὸ πὸν μὲ κάνει νὰ τὸ πιστεύω, εἶναι ὅτι μιλάμε ἀκριβῶς γι' αὐτόν, εἶναι ὅτι συνειδητοποιοῦμε τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀλαζονεία του· γνωρίζουμε ὅτι ἡ πρόοδος καταλήγει στὴν ἔσχατη γενοκτονία, ὅτι οἱ ἐπιστήμες, ἂν ἐνσαρκώνονται σὲ ἐξαιρετικὲς τεχνικὲς πραγματοποιήσεις, καθυστεροῦν διαρκῶς περισσότερο τὴ γνώση μας γιὰ τὸν κόσμο. Ἔχουμε φθάσει στὴν ἀναζήτηση τῶν ὁρίων, στὴν ἀρνητικὴ δηλαδὴ φάση τῆς κριτικῆς. Βγαίνουμε ἀπὸ

τὸν μοντερνισμό μέσα ἀπὸ τὴν ἀνησυχία ποὺ αἰσθανόμαστε μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀσυδοσία, σ' αὐτὸ τὸ ἄγχος ποὺ νιώθουμε νὰ ξεφυτρώνουν ἀπὸ παντοῦ, γιατί δὲν ὑπάρχουν πιά κανόνες. Ποῦ θὰ πᾶμε ν' ἀναζητήσουμε τὰ ὅρια; Ποῦ θὰ βροῦμε τὸ νόημα; Ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δώσει στὸν ἄνθρωπο. Ἐρχεται ἀναγκαστικά ἀπὸ πῶ μακριά.

Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά τοῦ μοντερνισμοῦ εἶναι ἡ «αὐτο-αναφορά», ἡ συνειδητοποιησὶ δηλαδή ὅτι πράγματι οἱ κοινωνίες μας καὶ ἡ κατασκευὴ τους δὲν στηρίζονται πιά σὲ κανένα σταθερὸ θεμέλιο, ὅτι παρεκκλίνουμε καὶ ὅτι, ὅτι ἔχουμε νὰ εἰποῦμε γι' αὐτὲς τὶς κατασκευὲς εἶναι ταυτολογικό. Ἀντιμέτωπος μὲ τὰ γιγάντια προβλήματα ποὺ γνωρίζουμε, ὅπως αὐτὰ τῆς ἀτομικῆς δύναμης, ὅπως αὐτὰ τῆς δημοκρατίας τῆς ζωῆς, αὐτὲς οἱ κοινωνίες δὲν ἔχουν τίποτε νὰ εἰποῦν, γιατί δὲν μποροῦν τίποτε ν' ἀντλήσουν πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἡ ἐπίκληση τῶν ἀξιών, ἡ ἐπίκληση τῆς ἠθικῆς, ἀπευθύνεται σ' ἐμᾶς πρῶτα. Ἄν εἶχαμε σήμερα ἕναν Bossuet, ποιά ἀπολογητικὴ θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ αὐτῆς τῆς κριτικῆς τῆς διαρκῶς πῶ ἀγρίας ποὺ ἡ κοινωνία μας κατευθίνει κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ της! Ἐμεῖς πρέπει ν' ἀπαντήσουμε καὶ ἐπιμένω σ' αὐτὸ τὸ ἐμ εἶς, γιατί ἡ μεγάλη δυσκολία τῶν μοντερνιστῶν, εἶναι νὰ περνοῦν ἀπὸ τὸ ἐγὼ στὸ ἐμεῖς. Ἄν εἴμαστε ἀποκομμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους — καὶ καταλαβαίνω καλά αὐτὴ τὴν τάση — τότε, ἄς εἴμαστε συνεπεῖς: αὐτοὶ ποὺ ἀναθεματίζουν αὐτὸν τὸν κόσμο, ἄς πᾶνε στὸ βουνὸ νὰ προσεύχονται γιὰ τὴ σωτηρία μας. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴμαστε συγχρόνως στὸ βουνὸ καὶ στὴν πόλη. Κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ζοῦμε στὸν κόσμο, δὲν μπορούμε νὰ μένουμε στὸ ἀνάθεμα.

«Δὲν ἀρκεῖ νὰ κριτικάρουμε τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς, μπορούμε μόνον νὰ τὶς ἀλλάζουμε», ἔλεγε ὁ Νίτσε, καὶ αὐτὸ τὸ μάθημα ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς πιστοὺς. Ἄν ἀφήνονταν νὰ κλειστοῦν στὸ γκέτο, πιστεύω ὅτι θὰ ἔχαναν αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ εὐκαιρία.

Γιατί, νὰ ποὺ φθάσαμε στὴν ἄκρη αὐτοῦ τοῦ βάραθρου ποὺ πολιορκοῦσε πάντοτε τὸ μοντερνισμό καὶ ποὺ ὁ Νίτσε ὀνόμασε μηδενισμό, τὴ στιγμὴ ποὺ, πιστεύοντας ὅτι γνωρίσαμε τὰ πάντα, διεισδύσαμε στὰ πάντα, ἐλέγξαμε τὰ πάντα, αἰσθανόμαστε ὅτι αὐτὸ δὲν μᾶς ἔφερε τίποτα. Αὐτὸ ποὺ ὁ Σὰρλ Πεγκύ, ὁ Γάλλος προφήτης τοῦ μοντερνισμοῦ ὀνόμαζε «τὴν ἀπογοητευτικὴ καὶ πλήρη ἐλευθερία».

Ἄλλὰ εἶναι ἡ καλὴ στιγμὴ, καὶ ἄς εὐλογοῦμε αὐτὸν τὸν κόσμο ποὺ μᾶς ἀφήνει τὴν ἐλευθερία νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ μιλάμε, νὰ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸ ἄγχος γιὰ νὰ φτιάχνουμε τὴν ἐλπίδα. «Ἐκεῖ ποὺ αὐξάνει ὁ κίνδυνος, ἔλεγε ὁ Hölderlin, αὐξάνει καὶ ἡ δυνατότητα σωτηρίας». Ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἦταν τρομερὸ, θὰ ἦταν ἡ ἀσυνειδησία, ἡ ἀδράνεια, ὁ ἐθισμός. Ἡ δυνατότητα σωτηρίας — ὄχι μόνον αὐτοῦ τοῦ μικροῦ ὑπολείμματος ποὺ ἔχουμε κάποτε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἴμαστε ὅταν βαδίζουμε στὴ μεγάλη πόλη — ἀλλὰ τῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων γύρω μας, νομάδων ποὺ δὲν ξέρουν ποῦ πηγαίνουν, αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη εὐκαιρία ποὺ μᾶς ἀφήνει ὁ μοντερνισμός, σὲ μᾶς ἀνήκει τώρα νὰ τὴν ἀξιοποιήσουμε.

JEAN - MARIE DOMENACH*

* Φιλόσοφος, πρῶην διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ «Esprit», τακτικὸς συνεργάτης τῆς «France Catholique».

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1945

Με τὸ φύλλον τοῦτο κλείνουν αἱ «Ἀκτίνες» ἄλλο ἓνα ἔτος, ἔτος κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικόν, πὺν θὰ πάρῃ ξεχωριστὴν θέσιν εἰς τὴν μνήμην ὄλων μας καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Ἦτο τὸ ἔτος τῆς Νίκης πὺν ὠνειρευόμεθα. Καὶ ἦτο, δι' ὄλον τὸν κόσμον, τὸ ἔτος τῆς ἀπογοητεύσεως.

Τὸ ὠνειρευόμεθα! Τὸ ἐπεριμέναμεν! Πῶς τὸ ἐπεριμέναμεν, τὸ ἔτος αὐτό, τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθερίας, ὅταν μὲ καρδιοχτύπι κάθε τόσο ἐμετρούσαμε, μὲ γνώμονα τὴν ἐκπομπὴν τοῦ ραδιοφώνου, πόσον ἀπέχει ἀκόμη ἡ ἐλευθερία! Πῶς τὸ ὠνειρευόμεθα, πῶς τὸ ἐφανταζόμεθα! Ἔτος ἱεροῦ παραληρήματος! Ἔτος ἐορτῆς συνεχοῦς καὶ χαρᾶς ἔκφρασις καὶ περιπύξεως ἀλλήλων καὶ τῶν συμμάχων — ὦ, αὐτοὶ οἱ Ἄγγελοι μὲ χακί, πὺν θὰ ἤρχοντο, παντὸς ἀγαθοῦ κομισταὶ καὶ θεραπευταὶ κάθε τραύματος εἰς τὴν χιλιοπληγομένην τούτην χώραν — καὶ τοῦ κόσμου. Ἔτος, ὅπου θὰ ἔρρεε τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα, καὶ τῆς Νίκης αἱ ἐκδηλώσεις καὶ αἱ συνέπειαι θὰ ἔπλεκαν τὸν στέφανον τοῦ πρῶτου τούτου ἐνιαυτοῦ τῆς ἐλευθερίας, πρὸς ἐπιβράβευσιν ἐνὸς ἀγῶνος τόσον δικαίου, τόσον τιμίου, ἀλλὰ καὶ τόσον σκληροῦ καὶ ἡρωϊκοῦ!

Καὶ ἡ Νίκη... αὐτὴ ἦλθε! Ἄλλὰ πῶς ἦλθε! Ἦλθε μὲ σύντροφον — ἄς ποῦμε τὴν λέξιν — τὴν δυστυχίαν. Ἐλικῶς, σκεπτόμεθα τὸν λιμὸν τοῦ 1941 καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι κατήντησαν νὰ νοσταλγοῦν τόν... Τσιρονίκον! Ψυχικῶς, εἴμεθα εἰς τὴν κατάπτωσιν, τὴν χαίνωσιν ἀκόμη, τοῦ ἡττημένου, τοῦ χαμένου, τοῦ κατεστραμμένου, χωρὶς κἂν νὰ ἔχωμεν τὴν δυνατότητα, νὰ γυρίσωμεν, μὲ μυ-

ρίας προφυλάξεις — σιγά, μὴ μᾶς ἀκούσουν οἱ τύραννοι! — τὸ κουμπὶ τοῦ ραδιοφώνου καὶ νὰ πάρωμεν μίαν ὑπόσχεσιν.

★

Ἡ Νίκη, πὺν ἀπελπίζει! Καὶ ὄχι μόνον ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα! Παντοῦ, εἰς ὄλον τὸν κόσμον, ἡ ἀπογοήτευσίς, ἡ ἀπελπισία, εἶναι τῆς Νίκης αὐτῆς ὁ συνοδός. Διὰ τί; Μήπως, διότι στρατιωτικῶς, πολεμικῶς, ἡ Νίκη αὐτὴ δὲν ὑπῆρξε πλήρης; Ἰσα-ἴσα, ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πὺν γράφει ἡ ἱστορία. Ἀλλὰ τότε, διὰ τί λοιπόν;

Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» ξέρουσιν τὸ διὰ τί! Ἡ Νίκη ἦλθε, ἀλλὰ δὲν εὗρεν ἔδαφος διὰ νὰ σταθῇ, νὰ ἀκουμπήσῃ τὰ ἀτίμητα δῶρα τῆς. Εὗρηκε τὸν ἀρνητικὸν πολιτισμόν. Εὗρηκε τὴν ἄρνησιν. Εὗρηκε τὸν πνευματικὸν θάνατον. Καὶ ἔδωκε τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν, εἰς τὴν συμφορὰν. Ἡ Πίστις μεταβάλλει τὴν συμφορὰν εἰς Νίκην· τὸ εἶδαμεν εἰς τὰ χρόνια τῆς δοκιμασίας. Ἡ ἄρνησις μετατρέπει τὴν Νίκην εἰς συμφορὰν. Τὸ εἶδαμεν εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο ἔτος τῆς ὀλοκληρωτικῆς Νίκης.

Τί θὰ ἴδωμεν εἰς τὰ ἔτη πὺν ἀκολουθοῦν;

Αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῇ, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ἀπὸ τὸν προσανατολισμόν μας.

Καὶ ἡ Νίκη πὺν ἀπελπίζει, πρέπει, ἀλήθεια, νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸν προσανατολισμόν μας αὐτόν!

Ἐπίκαιρα

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ ΣΟΥ!

Τους τελευταίους αὐτούς καιρούς ἀναγκασθήκαμε ὅλοι καὶ ζήσαμε, καὶ ὀλοένα ζοῦμε, πολὺ ἔντονα τὰ κάθε λογῆς δεινὰ πού ἔχει προκαλέσει (στὸν κόσμον ὅλο, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἄς μὴν πᾶμε τόσο μακρῶς) στὴν πατρίδα μας ἢ πολεμικὴ κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἡ στήλη ἔχει μάλιστα τονίσει ὠρισμένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δεινὰ, πάντοτε μὲ τὴ φροντίδα νὰ μὴν ἀπασχολῆται ὀλοκληρωτικὰ ὁ νοῦς καὶ ἡ φροντίδα μας μόνο μὲ τὶς ὑλικές ἀναποδιές καὶ δυσκολίες (παρ' ὅλο πού δὲν ξεχνᾶμε τὸ *primum vivere*) ἀλλὰ καὶ νὰ θυμώμαστε ὅτι ἀκόμα καὶ οἱ ὑλικές αὐτὲς δυσκολίες κρύβουν πάντα στὸ βάθος τους κάποιαν ἀίτιαν πνευματικὴν.

Σήμερα ἡ στήλη πρέπει νὰ ἐπισημάνῃ ἕνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ἐποχῆς, πού ἔχει μάλιστα καὶ χαρακτήρα γενικὸν — μὲ τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ εἶναι τὸ τελευταῖο. Πρόκειται γιὰ τὸ ἔξης: Ὁ μισὸς περίπου ἀπὸ τὸν λαὸ μας, τὸν λαὸν αὐτὸν πού τὸν ξέρομε σάν λαὸ τοῦ Θεοῦ, λὲς κι ἔχει προσβληθῆ ἀπὸ πνευματικὴν ἀρρώστεια θαρειαὶ καὶ δὲν κάνει καμιά διάκρισι τοῦ ἠθικοῦ ἀπ' τὸ ἀνῆθικο. Ὅχι πὼς δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τὴ διάκρισι αὐτὴ, ἀλλὰ ἀπλούστατα δὲν τὸν ἐνδιαφέρει. Καί, τὸ ἀληθινὰ τραγικὸ, κάποτε πρὸς τὸ ἀνῆθικο στρέφεται καὶ ἡ προτίμησί του!

★

Καὶ τώρα, τί πρέπει νὰ γίνῃ;

Μά, αὐτὸ πού γίνεται, καὶ πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε κάθε φορὰ πού τὰ πρά-

γματα, καὶ μάλιστα τὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν πᾶνε καλά: Πρῶτα-πρῶτα ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ ὑπόλοιποι, πού ἴσως πιστεύουμε ὅτι δὲν μᾶς ἔχει μολύνει ἢ παραπάνω ἀρρώστεια, νὰ ἐμβαθύνουμε καὶ ν' ἀντιληφθοῦμε πὼς δὲν μᾶς ἔχει ἀφήσει καὶ ἐντελῶς ἀπείραχτους κι ἔτσι θαστάζουμε κι ἐμεῖς τὰ στίγματα τῆς: Πρῶτα-πρῶτα, σάν ἀλληλέγγυοι μὲ τοὺς πάσχοντες, πού εἶναι κι αὐτοὶ ἄνθρωποι ὅπως κι ἐμεῖς, καὶ μάλιστα ὁμοεθνεῖς, ἀδελφοί μας. Ὑστερα τὰ στίγματα, πού μνημονεύσαμε παραπάνω, θὰ μᾶς φανερώσουν καὶ συγκεκριμένες παραβάσεις μας, «ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις» θὰ θυμηθοῦμε πὼς τίποτε, ἢ, πάντως, πολὺ λίγα, ἔχουμε κάμει γιὰ νὰ μὴν πέσουν οἱ ἀδελφοί μας στὰ νύχια τῆς πνευματικῆς ἀρρώστειας.

Δὲν φτάνουν αὐτὰ, γιὰ «νὰ ντυθοῦμε ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ;»

★

Καὶ ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐμπρακτικὴ προσπάθεια: Ὅπου ὑβρίζεται ἢ παρεξηγεῖται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ εἴμαστε παρόντες ἢ τὸ μαθαίνουμε, ἀμέσως νὰ παρουσιασθοῦμε καὶ νὰ «παρρησιασθοῦμε». Ὅχι, φυσικά, γιὰτὶ χρειάζεται τὴν ὑποστήριξί μας ὁ παντοδύναμος Θεός. Ἄλλὰ γιὰ νὰ ἐνισχύσουμε μὲ τὴν ἀτομικὴ ἐμπειρία πού μᾶς ἔχει χαρίσει ὁ Θεός, τὴν ἄγνοια ἢ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀδελφοῦ πού ἀκούει καὶ ζημιώνεται.

Ἐπὶ ἀρχῆς μερικοὶ πιστοὶ πού διστάζουν νὰ μιλήσουν ὅταν ὁ συνομιλητὴς τους εἶναι «πολιτικοποιημένος», γιὰτὶ φοβοῦνται πὼς θὰ τοὺς παρεξηγήσῃ ὅτι τάχα συμπορεύονται μὲ τὴν «κεφαλαιοκρατία». Ἐδῶ θὰ πρέπει —καὶ δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο— ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ πιστὸς νὰ ξεκαθαρίσῃ ὅτι ἀπ' ὁ-

λα τὰ ζητήματα καὶ θέματα ποῦ ἀπαρ-
τίζουν τὴν ἔννοια τῆς «Πολιτικῆς», αὐ-
τὸς δὲ ν σ υ ζ η τ ἄ ε ι π α ρ ἄ
μ ὀ ν ο, ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴ χριστιανι-
κὴ πίστι. Καί, συμπληρωματικά, εἰδι-
κὰ γιὰ τὸ λεγόμενον «κοινωνικὸ ζήτη-
μα», ὅτι κ α ν ἔ ν α ς, π ο τ ἔ, δὲν
μίλησε μὲ τόσο σωστὴν αὐστηρότητα
γιὰ τὸ κακὰ χρησιμοποιημένο κεφάλαιο
καὶ δὲν ὑπερασπίσθηκε μὲ τόσην ἀγά-
πη ἀλλὰ καὶ ζωντάνεια τὸ δίκιο τῶν
ἀδικουμένων ἀπ' αὐτό, ὅσο τὸ Εὐαγγέ-
λιο ὀλόκληρο, μὲ πρόχειρο παράδειγμα
τὴν περικοπὴ Καθολ. Ἐπιστολῆς Ἰακώ-
βου, ε' στ. 1-6. "Ἐτσι, μακρὰ ἀπ' ὅ,τι
εἶναι «κοσμικόν», ὁ πιστὸς θὰ μιλήσῃ μόν-
ο μὲσα στὸν ἀπαραβίαστο χῶρο τοῦ
Εὐαγγελίου.

Χαρά, ἀλλὰ ἀληθινὴ, ζητᾷ ο ἄν-
θρωπος, καὶ ἀκόμη περισσότερο ὁ σύγ-
χρονος ἄνθρωπος. Καὶ χαρὰ ἀληθινὴ
προσφέρει μόνον τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ μὰ-

λιστα ὅπως τὴ ζητᾷ ἡ πολυθασανισμέ-
νη κι ἐξουθενωμένη ψυχὴ τοῦ ἀνθρώ-
που, χαρὰ δηλαδὴ ἔτοιμη «στὸ πιάτο».
"Ἄς μὴν τοῦ ὑπερτονίσουμε λοιπὸν τὶς
ὑποχρεώσεις ποῦ συνεπάγεται. Θάρ-
θουν κι αὐτές, ὄχι σάν δεσμά, ἀλλὰ
σάν εὐλογία Θεοῦ —στὴν ὥρα τους. Γιὰ
σήμερα ἄς μὴ τοῦ ζητήσουμε παρὰ μόν-
ο ὅ,τι τοῦ ζητᾷ κι ὁ Ἰησοῦς Χριστός,
αὐτὸ ποῦ ἄλλωστε τὸ διαθέτει σὲ ἀφθο-
νία, νὰ εἶναι «κοπιῶν καὶ πεφορτισμέ-
νος». Θαῦμα ζητᾷ ο διπλανός μας,
ἄς τοῦ δείξουμε λοιπὸν πῶς μπορεῖ νὰ
π λ η μ μ υ ρ ῖ σ η τ ἡ ζ ω ἡ τ ο υ
ὀ λ ὀ κ λ η ρ η ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς
ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἄ λ λ ο δ ἔ ν
ζ η τ ἄ ε ι παρὰ νὰ ἰδῇ τὴν πολυαγα-
πημένη ἀνθρώπινη ψυχὴ πραγματικά
καὶ ἀληθινὰ εὐτυχισμένη!

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΟΥ 1989

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Γ. Μέρικα - Χαρ. Άντωνιάδη: «Τὸ Πανελλήνιον Συνέδριον τῆς Χριστ. Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», σελ. 1-3. Φρ. Κλεάνθους: «Χαιρετισμός τοῦ Προέδρου τῆς Χ.Ε.Κ.Ε. σὸ Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς Χ.Ε.Ε. μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν πενηντάχρονών της» σ. 4-5. Μ. Μηλίγκου: «Καθὼς ἐκλείσαν πενήντα χρόνια ζωῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», σελ. 6-10. Ι. Ξυνοπούλου: «Ἡ ἐνεργειακὴ τεχνολογία καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 25-34. Β. Μπαρμπάνη: «Ἡ ἔρευνα τοῦ διαστήματος καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 35-49. Γ. Δαίκου: «Ἡ ἱατρικὴ παιδεία καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 50-59. Ἀθ. Ἀβραμίδη: «Εὐθανασία», σ. 70-76, 97-101. Θρ. Κετσέα: «Οἱ διάφορες πλευρὲς τῆς ἀρρώστειας τὴν Καινὴ Διαθήκη», θ. 86-87. Β. Κ. Σταθάκη: «Τεῦχος Ἔκτινων», ἀριθμὸς 500», σ. 125-126. Α. Δωρικοῦ: «Τὸ περιβάλλον καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 139-145. Ἀθ. Β. Ἀβραμίδη: «Νεώτερες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐξαρτημένου ἀτόμου καὶ τοῦ τοξικομανοῦς», σ. 160-165. Γ. Μαυρικάκη: «Οἱ Ἐπιστήμονες ὁμολογοῦν», σελ. 211-212. Α. Δωρικοῦ: «Ἡ ὁμορφία τῆς Δημιουργίας καὶ ἡ Ἐπιστήμη», σ. 253-257, 285-290. Θ. Β. Κετσέα: «Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ ἀρρώστεια. Ἡ κοινωνικὴ πλευρὰ τῆς ἀρρώστειας», σ. 273-276. Ἀθ. Β. Ἀβραμίδη: «Τὸ Ὑστρες» (Stres) στὴν ὑγεία», σ. 302-308. Α.Π. «Λουκάς ὁ ἱατρός καὶ ἐπιστημονικὴ ἱατρικὴ», σ. 309-311. Γ. Μαυρικάκη: «Ἡ ἀλήθεια στὴν ἐπιστῆμη καὶ στὴ ζωὴ», σ. 328-333.

ΜΟΡΦΑΙ : Ν. Μαστρογιαννόπουλου: «Ἀλέξανδρος Γκιάλας» σ. 189-191. Μιχ. Ι. Γκιάλα: «Ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Ἁλ. Γκιάλα», σ. 207-210. Μ. Θ. Μηλίγκου: «Εὐσέβιος Ματθόπουλος», σ. 223-227. Δ. Ν. Πόθου: «Ἰωάννης Θ' Κολιτσάρας», σ. 248-249. Κων. Κούρκουλα: «Εὐσέβιος Ματθόπουλος: ὁ ἀνανεωτής», σ. 319.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Χρ. Διακόπουλου: τ «Ἡ ἐξέλιξη τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 11-24. Β. Σταθάκη: «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν», σ. 61-63. Χρ. Διακόπουλου: «Ἡ θεωρητικὴ θεμελίωση τοῦ Μαρξισμού», σ. 64-69. Δ. Χριστοφίδη: «Οἱ ἀντιρροπίες συνειδήσεως», σ. 77-85. Α. Δωρικοῦ: «Τὸ περιβάλλον καὶ ὁ ἄνθρωπος», σ. 109-114. Χρ. Διακόπουλου: «Εἰρήνη», σ. 127-134. Ι. Κατσομήτρου: «Τὸ Ἡ' Συνέδριον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Κυπρίων Ἐπιστημόνων», σ. 150-153. Δ. Α. Χρι-

στοφίδη: «Πανεπιστήμιο στὴν Κύπρο», σ. 166-171. Δ. Α. Χριστοφίδη: «Τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο», σ. 262-271. Θ. Β. Κετσέα: «Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ ἀρρώστεια.— Ἡ κοινωνικὴ πλευρὰ τῆς ἀρρώστειας», σ. 273-276.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : π. Ἰω. Ἄλεξίου: «Κραυγὲς ἰκεσίας καὶ παιάνες εὐχαριστίας», σ. 93-96. Τ. S. Miller: «Βυζαντινὰ Νοσοκομεῖα», σελ. 115-121. Β. Χαλαραμπόπουλου: «Ἡ ἀγιότητα τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἡ ἀγιοποίησή του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία», σ. 135-138. Δ. Παπαθανασοπούλου: «Μνημόνιον πνεύματος καὶ σοφίας», σ. 146-149, 172-176. Π. Ράμμου: «Λέων Νικολάγγελος Τολστόι - Θεοδ. Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι», σ. 177-183. Βασ. Β. Σταθάκη: «Οἱ συνιστώσες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος», σ. 228-236. Β. Ἐραστου: «Βίωμα πόνου καὶ καταστάλαγμα ζωῆς» σ. 237-240. Βασ. Σταθάκη: «Πνευματικὰ μηνύματα στὴν Κατοχή», σ. 258-261. Ι. Γ. Κατσομήτρου: «Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ 1821», σ. 291-301. Ἀχιλ. Γ. Λαζάρου: «Τὸ ἔπος τοῦ '40 σὸ σύγχρονον κόσμο», σ. 323-327.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ : σελ. 91-92, σ. 155-156, σ. 188, σ. 216, σ. 251-252, σ. 282-284.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ : Π. Κλωνάρη: σ. 88-90, σ. 123-124, σ. 154-155, 185-188, 213-219, σ. 250, σ. 279-281, σ. 312-314, 343.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ : Ι. Γ. Ἄλεξίου: σελ. 122.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ : Rene Tejeane: «Ὁ Σολτζενίτσιν ἐπιστρέφει», σ. 277-278.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ : Β. Ἐραστου: «Φῶς ἀπὸ τίς Στέπες», σ. 102-108. Π. Θ. Ράμμου: «Λέων Τολστόι - Θ. Ντοστογιέφσκι» σ. 177-183. Ν. Ἀρβανίτη: «Ἡ ποίηση τοῦ Γ. Βερίτη», σ. 192-198. Ἐλ. Μ. Ζιαζόπουλου: «Ὁ Γ. Βερίτης ὡς πεζογράφος», σ. 199-203. Δημήτρης Κων. Χριστοδούλου: «Ὁ Βερίτης σήμερα», σ. 204-206' Β. Στ.: «Προσκλητήριο γιὰ ἀγῶνες», σ. 219-220. Αἰκατ. Ι. Ξυνοπούλου: «Λόγια τῶν Γραφῶν καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὕμνολογίας (Γραμματείας) στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας», σ. 241-246.

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ : Ἄκτινες: «Τόσον

Νέος», σ. 184. «Διά νά μείνη», σ. 247. «Τό έτος», σ. 342.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ : Βερίτη Γ.: «Δέησι - Πόθος», σ. 108. «'Ανάσταση», σ. 134. «Νύχτα τρανή», σ. 327. Φιλ. Καπάσογλου: «Μάγοι προσουούσιν, ποιμένες θαυμάζουσιν», σ. 338. Γ. Α. Νικολαΐδη: «'Επιστολή», σ. 206. Μανωλοπούλου Πόνης: «'Η διαδικασία», σ. 138. Μπολέτση Στ. «Σάν τότε», σ. 171. «Μίμης Μελετόπουλος», σ. 276. «Σαλπίζεις», σ. 76. «Κοντά σου», σ. 314. Σταυρίδη Α.: «Στεφάνι Δάφνης» σ. 191. «'Η Φωνή σαμ ν' άκουστεί», σ. 222.

ΔΙΗΓΗΜΑ : Δ. Ν. Πόθου: «Κοροΐδια» σ. 315-316.

Α'

'Αγάπη σ. 87, 129
'Αγχος σ. 129, 213
'Αγωγή σεξουαλική σ. 90
'Αθεϊσμός σ. 234
Aids σ. 34, 275
Αϊγινήτης Δημ. σ. 212
Αίμοπετάλια σ. 92
Αισχύλος σ. 148
'Ακτινοβολία ήλιακή σ. 28-29
'Αναγέννησις σ. 231-232
'Αναξαγόρας σ. 173
'Ανάσταση σ. 134, 158
'Ανθρωπισμός χριστιανικός σ. 58
'Αντιρρησίες συνειδήσεως σ. 19
'Αξίες πνευματικές σ. 2, 283, 308
'Απόβλητα τοξικά σ. 110
'Αριστοτέλης σ. 174-175
'Αρμονία σ. 256
'Αρώστεια σ. 273-276
'Ατομισμός σ. 12, 114
'Ατμός γεωθερμικός σ. 30

Β'

Βάκων σ. 233
Βαρβιτουρικά σ. 162
Βερίτης Γ. σ. 189-191 192-198
199-203 204-206 207-210
Βιολογία σ. 217
Βιοτεχνολογία σ. 140
Βραδυνά «'Ακτινών» σ. 126
Βυζάντιο σ. 230-232

Γ'

Γαλαξίες σ. 35
Γαλιλαίος σ. 211
Γερμανός Παλαιών Πατρών σ. 93

Gaspar J. σ. 145
Γκάλας 'Αλέξ. σ. 189-191 192-198
199-203 204-206 207-210
Γκορμπατσώφ σ. 19-20, 282
Γλώσσα 'Εκκλησιαστική σ. 241-246
Γραφή 'Αγία σ. 103, 211
Γυμνάσιο Παγκύπριο σ. 171

Δ'

«Δαμασκός» σ. 126
Δέμα έπαναπατρισμού σ. 91
Διακήρυξη Χ.Ε.Ε. σ. 7
Διακήρυξη τής Βενετίας σ. 142
Διαλεκτική σ. 174
Διάστημα σ. 35
Διαστημόπλοια σ. 37
Διευθυντήριο σ. 295
Δικαιοσύνη κοινωνική σ. 283
Δικαιώματα ανθρώπινα σ. 128
Διονύσιος 'Αρεοπαγίτης σ. 312
Δορυφόροι τηλεπικοινωνιακοί σ. 45
Dostojevsky F. σ. 177-183, 253,
277-278, 290
Δυναμικό γεωθερμικό σ. 30

Ε'

'Εθνεγερσία 'Ελληνική σ. 93, 296
Ειρήνη σ. 127, 216, 247
Elliot Thomas σ. 8
'Εμπεδοκλής σ. 172
'Ενέργεια γεωθερμική σ. 32
'Ενέργεια ήλεκτρική σ. 29
'Ενέργεια πυρηνική σ. 32
Erdington Arthur σ. 288
'Εξέλιξη τεχνολογική σ. 19
'Εξοπλισμοί πυρηνικοί σ. 127
Ε.Ο.Κ. σ. 265-271
'Επανάσταση Γαλλική σ. 291-301
'Επανάσταση 'Ελληνική σ. 237
'Εταιρεία Φιλική σ. 297
Ε.Σ.Υ. σ. 164
'Εταιρεία Εύθανασίας 'Ιατρική σ. 100
Εύθανασία ένεργητική σ. 53-54
Εύθανασία παθητική σ. 54, 98
Εύρωκοινοβούλιο σ. 262-271
Εύρώπη 'Ενωμένη σ. 271

Ζ'

Ζαχάρωφ σ. 32
Jeager σ. 146

Η΄	Μαρξισμός - Σταλινισμός σ. 69, 128, 282-283
Ήμιώρο περιουλογοής σ. 259	Μασσαλιώτιδα σ. 293
Ήροδοτος σ. 148	Ματθόπουλος Εύσέβιος σ. 223-227
Θ΄	Μαυρομιχάλης Πετρόμπεης σ. 93
Θάνατος άτομικός σ. 127	Μεταφυσική σ. 175
Θεοδωρακόπουλος Ίωάννης σ. 229	Μόλυνσις άτμοσφαιρας σ. 114
Θετικισμός σ. 234	Μοιταίγνε σ. 132
Θητεία άσπλη σ. 79	Μουσική Βυζαντινή σ. 194
Θητεία κοινωνική σ. 80	Μπαμπινιώτης Γ. σ. 169
Θουκιδίδης σ. 149	Ν΄
Ι΄	Ναρκωτικά σ. 12, 100-165
Ίακωβίνος σ. 293	Νεύτων σ. 211, 285
Ίατρική σ. 50, 51, 56	Νοσοκομεία Βυζαντινά σ. 115-121
Ίδεολογία και Παιδεία σ. 88	Ντοστογιέφσκυ σ. 177-183, 253, 277-278, 290
Ίδεώδες χριστιανικό σ. 102	Ξ΄
Κ΄	Ξενοφών σ. 149
Καθεστῶτα καπιταλιστικά σ. 11, 18	Ξενώνες σ. 115-121
Καθεστῶτα μαρξιστικά σ. 11, 18	Ο΄
Chabanis Christian σ. 251	Όζον σ. 112
Kant σ. 132	Όλυμπιάς σ. 91
Καπιταλισμός σ. 129	Όμηρος σ. 147
Καποδίστριας Ίω. σ. 299	Όρμόνες σ. 110, 306
Καρδιοσπασμός σ. 305	Π΄
Καταναλωτισμός σ. 12	Παιδεία άνθρωπιστική σ. 89
Κβαντομηχανική σ. 289	Παιδεία Έλληνική σ. 89
Κέντρα Ίατρικά Βυζαντινά σ. 116	Παιδεία Ίατρική σ. 50
Κέπλερ Ι. σ. 211, 287-288	Πανεπιστήμιο Κύπρου σ. 166-171
Κεφάλαιο σ. 15-18	Παπαδιαμάντης Άλέξ. σ. 144
Κίνα σ. 21-22	Παπαφλέσσας σ. 94
Κοινοβούλιο Εύρωπαϊκό σ. 262-271	Παραισθησιογόνα σ. 163
Κολιτσάρας Ι. σ. 248-249	Παστέρ Λ. σ. 212
Κορδάτος Γιάννης σ. 300	Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ σ. 135-138
Κοτσώνης Ίερώνυμος σ. 91, 155	Πενηντάχρονα Χ.Ε.Ε. σ. 4-10
Κωτσάκης Δ. σ. 212	Περεστρόϊκα σ. 107
Λ΄	Πίος Άντώνιος σ. 119
Λένιν σ. 277	Planck Μ. σ. 212
Λογοτεχνία Ρωσική σ. 177	Πλατωνισμός σ. 103
Λορεντζάτος Ζήσιμος σ. 237	Πληροφορική σ. 36
Λουκάς ό Εύαγγελιστής σ. 309-311	Πλούταρχος σ. 149
Μ΄	Ποιήματα Όμηρικά σ. 147
Μακρυγιάννης σ. 237-239	Ποίηση Βυζαντινή σ. 194
Marlaux André σ. 10	Πολιτισμός Χριστιανικός σ. 2, 236
Marx σ. 64-69, 282-283	Πορμπιντού Ζώρζ σ. 236
	Πριμμυκήριοι σ. 117

Προϊόντα τοξικά	σ. 111	Τέχνη	σ. 250, 253, 286
Προστασία περιβάλλοντος	σ. 109	Τεχνολογία διαστημική	σ. 45
Πρωταγόρας	σ. 231	Τεχνολογία ένεργειακή	σ. 25
Πρωτομνήτης	σ. 118	Τολστόϊ Λ.	σ. 177-183, 278
Πυθαγόρας	σ. 173, 287	Τρομοκρατία	σ. 294

Ρ'

Ραδιενέργεια	σ. 139
Ρίγκελ "Ερβιν	σ. 122
Ροβεσπιέρος	σ. 294
Ρύπανσις	σ. 109-114

Σ'

Sagan Carl	σ. 36
Σεφέρης Γ.	σ. 102
Σολτζενίτσιν	σ. 277-278
Σολωμός Διον.	σ. 95
Σοφισταί	σ. 173
Σοφοκλής	σ. 148
Σπουδές ανθρωπιστικές	σ. 58
Σταθμοί διαστημικοί	σ. 39
Σταθμοί πυρηνικοί	σ. 31
Στηθάγχη	σ. 304
Σπρές	σ. 302-308
Συνδικάτα Έργατικά	σ. 11-12
Συνέδριον τής Χ.Ε.Κ.Ε.	σ. 150-153
Συνέδριον Κυπρίων Έπιστημόνων	σ. 185
Συνέλευσις Έθνική Γ'	σ. 96
Συνεργασία Διεθνής	σ. 133-134
Συντεχνίες Βυζαντινές	σ. 120
Σχολή Γεν. Σπουδών	σ. 261
Σωκράτης	σ. 174

Τ'

Ταρκόφσκι Άντρέϊ	σ. 105-106
------------------------	------------

Υ'

Υγεία	σ. 87, 302
Υλισμός διαλεκτικός	σ. 64
Υπεραξία	σ. 65
Υπερένταση ψυχική	σ. 306-307
Υπολογιστές ηλεκτρονικοί	σ. 36
Υπούργισσες	σ. 120
Υπουργοί - Νοσοκόμοι	σ. 119
Υψηλάντης Άλ.Ε.	σ. 297

Φ'

Feuerbach	σ. 84
Φιλοσοφία άρχαία	σ. 175
Φολερώ Ραούλ	σ. 216

Χ'

Hegel	σ. 64, 131-132
Heisenberg	σ. 285
Χρυσόστομος Ίωάννης	σ. 117
Χριστιανική Ένωσις Έπιστημόνων ..	σ. 1-3, 4-5, 6-10

Ψ'

Ψαρά	σ. 94
Ψυχοθεραπεία Έπιστημονική	σ. 122

«ΑΚΤΙΝΕΣ», Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί τήν 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκλήτης: «Χριστιανική Ένωσις Άκτίνες», δδός Καρύστη 14, 105 61 Άθήναι, Τηλ. 3235-023. Έκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Άθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματοπούλος, Ίπποκράτους 189, 114 72 Άθήναι. Τιμή τεύχους δρ. 50. Έτησία συνδρομή, έσωτερικού δρχ. 500, έξωτερικού δολ. 15. Η διεύθυνσις επιφυλάσσει εις εαυτήν τὸ δικαίωμα νά μή δημοσιεύση ή νά συντέμνη κατά τήν κρίσιν της οιονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα, ή μή, δέν επιστρέφονται. Άναγγελία έντύπων έν γένει και ειδικοκρίσιαι δέν δημοσιεύονται.

Τόπος εκδόσεως Άθήναι, Δεκέμβριος 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ « Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ »

Ἐκδόσεις « Ἡ Δαμασκός » κυκλοφόρησαν :

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΡΑΨΩΔΙΑ

Β' έκδοση, συμπληρωμένη
καὶ διορθωμένη ἀπὸ τὸν ποιητῆ.

Εἶναι ἡ μεγαλόπνευστη ποιητικὴ σύνθεση ποῦ γράφει μὲ στίχους τὴν ἱστορία τοῦ ἔπους τοῦ '40 καὶ τὴν κατοπινὴ ἱστορία, πρὸ πάντων ὅμως ἐκφράζει τοὺς ὄραματισμοὺς τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὄραματισμοὺς τοῦ Ἔθνους καὶ ὅλων μας γιὰ τὸν ἐρχομὸ ἑνὸς κόσμου εἰρήνης, ἀδελφοσύνης, ἀνθρωπιᾶς καὶ ἀγάπης.

★

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Συλλογὴ ποιημάτων ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ ποιητῆ.

Εἶναι μιὰ ὀλοκληρωμένη σειρά τῆς πορείας του, ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματα τῆς ἀνάλαφρης νιότης μέχρι τὰ σταθερὰ τῶν μεστωμένων χρόνων καὶ μέχρι λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ κλείσιμο τῆς αὐλαίας.

★

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ἄλλη μία συλλογὴ ποιημάτων
ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ ποιητῆ.

Ἐδῶ στρέφει τὸ βλέμμα του στὸ ἄδυτο τῆς ὑπαρξῆς του. Μᾶς ἀνοίγει πτυχὲς ἐσώτατες τοῦ ψυχικοῦ του ἀγῶνα καὶ μᾶς κάνει κοινωνοὺς τῆς ἀνοδικῆς του πορείας.

Ἐκδόσεις « Ἡ ΔΑΜΑΣΚΟΣ » ὁδὸς Καρύτση ἀριθ. 14,
105 61 Ἀθήνα. Τηλ. 32.21.283

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «Ἀκτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 500	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 500	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 250
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 500	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 250
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 500	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 250
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιά κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 250
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 250
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ — Η ΑΡΜΟΝΙΑ 400	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 250
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' ἔκδοσις) 250	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 250
	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 300
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο τῶν «Ἀκτίνων» 32 35 023
